

De Proostkoerier

DE KERK TE VINKEVEEN ANNO 1745

De Droostkeerier

INHOUDSOPGAVE :

Van de Voorzitter .....pag. 1

Bouwen door de eeuwen .... " 2/3

Informatief ..... " 4

Een avontuurlijk heer ..... - " 5/0

Onze bibliotheek ..... " 9/10

De Heren van Amstel ..... " 11/13

Ledenvergadering 15 mei '91 ..... " 14

De Mennonietenbuurt ..... " 15/18

Regenten in de Ronde Venen " 19/20

Het lied van de Slijper ..... " 21/22

Monumenten(zorg) ..... " 23/24

Activiteiten commissie ..... " 24

Diversen ..... " 25

Bijlage: deel 3, Vinkeveen in de oorlog ... " 26 e v.

Redactiecommissie:

L. Claassen, Th de Schrijver en F. J. de Wit

Redactieadres:

L Claassen
PrMargrietlaan 54
5641 HE Mijdrecht
Tel.: 02979-83512.

VAN DE VOORZITTER

VINKEVEEN EN DE TWEEDE WERELDOORLOG

De heer Adriaan Turkenburg heeft het derde en laatste artikel van zijn serie "Vinkeveen en de Tweede Wereldoorlog" voltooid. Deze voor de Proostkoerier omvangrijke verhandeling is hiermede in principe beëindigd maar het is niet uitgesloten, dat naar aanleiding van deze publicatie een aantal binnengekomen en de nog te ontvangen op- en aanmerkingen eventueel tot een vervolg zullen leiden. Het is daarom, dat ik een beroep doe op de leden hun bemerkingen aan auteur te doen toekomen. hierna volgt nogmaals zijn adres : A.C. Turkenburg, Spechtenkamp 170, 3607 KJ Maarssen (tel. 03465 - 71340).

Ten aanzien van deze drie artikelen wordt nog met de gedachte gespeeld om in samenwerking met de heer Turkenburg te komen tot een gedrukte en geïllustreerde uitgave. Het is bekend, dat in de oorlogsjaren slechts sporadisch foto's konden worden gemaakt en zeker van militairen en van militaire objecten. De auteur zou daarom gaarne in kennis worden gesteld van het bestaan van foto- en ander illustratiemateriaal uit de bezettingstijd en de eventuele eigenaren daarvan. Het gaat hierbij vooral om foto's gemaakt in Vinkeveen van het nederlandse leger tussen september 1939 en mei 1940 en van het duitse leger tussen 1940 en 1945. Hierover kan de heer Turkenburg of de ondergetekende worden benaderd. Ander illustratiemateriaal uit die tijd is ook van harte welkom.

De toegezegde omslag voor bewaring van de drie artikelen is in voorbereiding en zal later worden toegezonden. Gelijktijdig zullen zij, die slechts één of twee Proostkoeriers hebben ontvangen waarin de serie is opgenomen, de ontbrekende artikelen ontvangen.

AKTIVITEITEN

Het bestuur is erin geslaagd de laatste maanden een aantal interessante activiteiten te organiseren en is voornemens dit ook in het seizoen 1991 - 1992 weer te doen. Wij hebben daarvoor assistentie nodig vanuit de leden. Het gaat om één of meer personen, die in nauwe samenwerking met het bestuur, deze zaken willen gaan regelen. Opgave gaarne aan de voorzitter.

PENNINGMEESTERSCHAP

De penningmeester van de vereniging de heer A. Stam heeft in de bestuursvergadering van van 23 januari j. 1. zijn functie neergelegd. Als gevolg daarvan waren om de werkzaamheden voortgang te doen vinden enige functie verschuivingen binnen het bestuur noodzakelijk. Mevrouw B. van Tol-Burgers heeft het secretariaat verruild voor het penningmeesterschap terwijl de functie van secretaris wordt waargenomen door de 2e secretaris de heer Th. De Schrijver. De werkzaamheden van de secretaris worden evenwel tijdelijk, tot is voorzien in de ontstane vacature van secretaris, verricht door ondergetekende.

Op korte termijn zoeken wij dus een secretaris

De voorzitter,
P. C. Grundmann
(Herenweg 38
3648 CJ Wilnis
tel. 02979 -81578)

BOUWEN DOOR DE EEUWEN HEEN

Bouwwerken uit het verleden

Het is voor een ingewijde een genoeg een bijdrage te leveren aan het vastleggen van de bouwgeschiedenis van de streek. Men kan zich afvragen wat er dan wel te vertellen is over al die bouwsels want er is thans weinig meer van te zien. Veel oude gebouwen zijn er inderdaad in onze woonorden niet meer te vinden. Dit maakt het juist zo interessesant, omdat er dan ook uit archeologische vondsten conclusies moeten worden getrokken. Het is dan niet "de muren spreken" maar de resten van de fundaties tot de beerputten toe.

Maar voor we in deze putten duiken, overigens een vies werkje, mag niet onopgemerkt blijven dat er nog een doel voor ogen is met dit geschrijf. Er bestaat geenszins de pretentie alles over bouwen en bouwhistorie te weten, maar de wil is er wel om er zo veel mogelijk bij betrokken raken en over te weten. De schrijver van dit artikel zou gaarne door de lezers van "De Proostkoerier" op de hoogte worden gebracht van kennis, overlevering, ervaring en feiten, die de bouwgeschiedenis van onze streek raken of daarop betrekking hebben. Zo rijst bij voorbeeld de vraag wat het inhoudt dat "een bouw op scheepszwaarden staat"? Daarnaast zijn ook anekdotes welkom. Getracht zal worden één van de in omloop zijnde veronderstellingen te ontzenuwen.

Ossehui(d)en

Een algemeen gedachtengoed i's, dat de reusachtige Dom van Utrecht op ossehuiden staat. In dit verband komen twee woorden naar voren n . l . **huiden** en **huien**, die hetzelfde op het oog lijken te hebben : de huid van een os. Het tweede woord zou een dialektische uitspraakvorm kunnen zijn van het eerste. In de spreektaal komen veel weglatingen voor. Bekend is het weglaten van de " t " in het Utrechtse dialect. Sprekende voorbeelden daarvan zijn : "rijs is goeie kos" en "Ouwe Grach nummer ach" .

Men zou bij de aanvang van de bouw ten eerste als ondergrond osse- of koeihuiden, die in de grond niet vergaan, op de uitgegraven grond hebben gelegd. Daarop zijn dan de fundering en de opgaande muren verzezen. Dit moet echter worden tegengesproken maar hoe ging men dan wel tewerk.

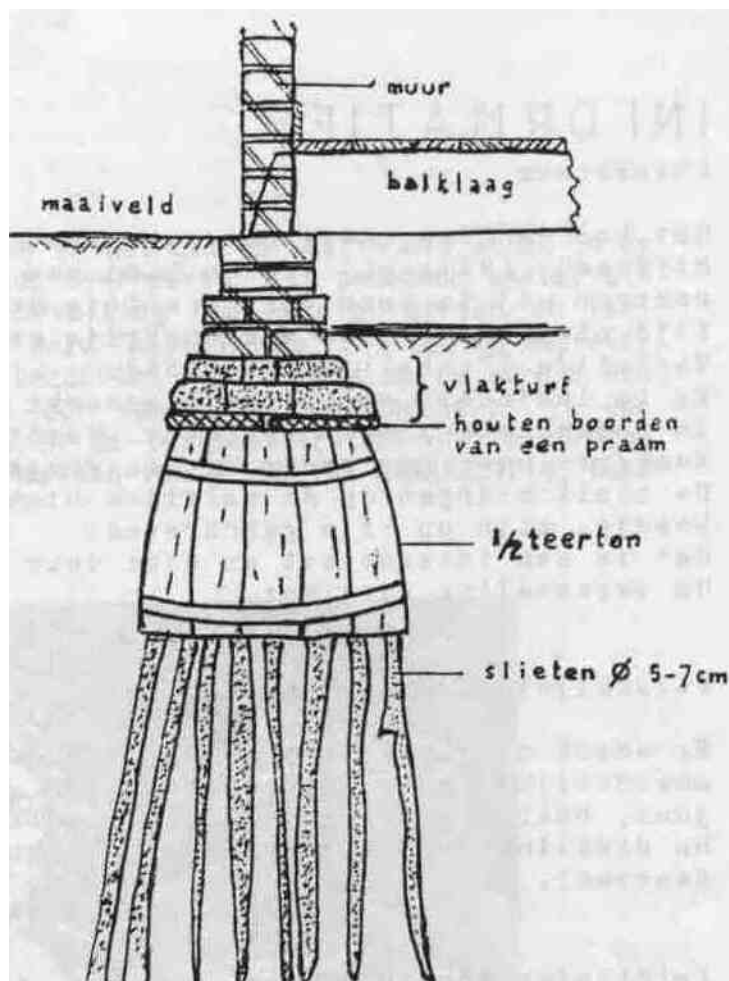
Eerst groef men ronde gaten in de grond tot op de echte draagkrachtige zandlaag en deze gaten werden gevuld met (veld)keien, waarna de holle ruimten welden volgespoeld met zand (wellen wordt dat genoemd). Dit worden puttenfunderingen genoemd. Deze putten komen op regelmatige afstand voor waarop de opgaande wanden komen te staan.

Die met ronde stenen gevulde putten opgevuld met zand (lijkend op een vroege beton) dat zijn nu **huien**. Hedendaags wordt liever over putten of poeren gesproken, maar dat woord "huien" staat in verband met halen of heien. Dit alles betekende aanvankelijk in het oud nederlands AANSTAMPEN. Die verwisseling van klinkers kan nog goed worden teruggevonden bijvoorbeeld in het gereedschap van de metselaar n . l . zijn troffel, truifel of truffel. Het is maar net in welke streek men woont.

Haien, heien of huien had wat betreft de draagkracht te maken met verbetering van de ondergrond. Het woord heien is in onze streek iedereen duidelijk; een alledaagse bezigheid bij de aanvang van een bouwsel.

Een fundering in Wilnis

Ook in Wilnis en op andere plaatsen met een zachte grond zijn huienfunderingen gevonden. Deze werkwijze was in onze streken anders dan op hogere gronden maar veronderstelt hetzelfde: een verbetering van de fundatie op draagkrachtiger ondergrond. De afgedrukte schets, want technisch praten gaat niet zonder tekenen, geeft de funderingswijze aan als gevonden bij de sloop van het pand Herenweg 89 in Wilnis in 1969. Daar kwamen met stieten (takken) volgeslagen tonnetjes tevoorschijn. Deze huien werden om de 2 tot 3 meter aangetroffen onder de fundering. Hier was deze methode toch onstabiel in tegenstelling tot die van de Utrechtse Dom, die nu nog als een kaars recht overeind staat. De oorzaak van het verzakken hier ter plaatse komt alleen maar doordat de slieten niet tot op de draagkrachtige bodem van zand kwamen.

Het gebruik van huiden in de bouw

Men kan zich na dit verhaal toch nog afvragen waar die osse- of koeihuiden dan toch wel vandaan zijn gekomen ondanks die woordspeling. Osse-huiden spelen in de religieuze bouw in sagen en legenden toch wel een rol, dus ook bij onze voorvaders de Germanen. Het heeft met de os, het dier zelf te maken. Bij het ondernemen van iets (groots) wilde men door te offeren de gunst vragen van de goden en hiermede ook de boze geesten gunstig te stemmen, die dit alles konden tegenwerken. Men begrijpt het al: er werden ossen opgeofferd. en het restant, de huid, werd als toonbeeld, ritueel, op de ondergrond uitgespreid en hier rustte later het gebouw op. Het fundament moest op zekerheden rusten, steunen.

In elke bouwfase zaten onzekerheden maar bij de aanleg van de fundatie de meesten. Zo verschillend de ondergrond was, zo verschillend was het resultaat van de bouwmeester. En in dit sappige land was dit allerm minst eenvoudig. Water was dikwijls het probleem, wat kwel en "loopzand veroorzaakte. Om dit probleem, de (k)wellen, te lijf te gaan is het aanbrengen van een af-dichtende laag een geweldig hulpmiddel. In vroeger tijd nu was een koeihuid een prima soort plasticfolie waarmee de waterstroom uit de grond kon worden afgeschermd. De oplossing van de problemen als hier verteld was vaak en is nog steeds het geheim van de bouwmeester. Dus de ossehuid ligt van oorsprong in de lijn van het oude volksgeloof.

A.M. van Leeuwen.

(De schrijver wenst met behulp van de leden en de lezers van "De Proostkoer-ler" op dit artikel een vervolg te schrijven. Voor verhalen en anecdotes uit de streek, alsmede aanvullingen, opmerkingen en verbeteringen op dit artikel kan zowel schriftelijk (Herenweg 89, 3648 CB Wilnis) als telefonisch (02979-84703) met hem contact worden opgenomen. Red.)

INFORMATIEF

Literatuur

Het boekje "Jeugdherinneringen aan de Mennonietenbuurt en Kromme Mijdrecht"(97 pag.) van de hand van Mevrouw B. van der Horst-Engel, waarvan wij in onze vorige editie melding maakten, was in zeer korte tijd uitverkocht. De verkoopprijs was f.20.-, afgehaald in De Hoef, Westzijde 17; tel: 02975-61543.

Er is inmiddels een herdruk gemaakt (200 stuks). Daarvan zijn ook al de nodige exemplaren verkocht. Heeft U belangstelling, belt U dan eerst even op, zodat U geen vergeefse tocht maakt.

De toelichtingen op de talrijke historische afbeeldingen in het boekje, zijn op rijm geschreven.

Het is een interessant en niet duur boekje dat best een plaatsje in Uw verzameling verdient.

***

Verschijningsdata Proostkoerier

Er wordt naar gestreefd ons verenigingsblad in het vervolg drie-maandelijks te laten verschijnen en wel omstreeks half maart, half juni, half september en half december.

De deadline voor het inzenden van kopij ligt steeds drie weken daarvoor.

***

Fotografen gezocht

Het komt nogal eens voor dat wij graag goed fotomateriaal zouden willen hebben van bepaalde panden, gebieden of andere objecten die wij in artikelen kunnen gebruiken.

In onze vereniging is er vast wel een aantal amateurfotografen die het leuk vinden om tegen vergoeding van de materiaalkosten, bepaalde "opdrachten" van de redactie uit te voeren.

Bent U zo iemand dan s.v.p. een telefoontje naar een van de redactieleden.

Wij hopen op minstens 3 positieve reacties te mogen rekenen, zodat het eventuele werk wat verdeeld kan worden.

Wie, oh wie?

***

K o p i j

Ons regelmatig terugkerende verzoek om kopij uit de ledenkring vindt ook in deze rubriek een plaatsje.

U weet het. Het behoeven geen complete artikelen te zijn. Als de stof, liefst met bruikbare illustraties, beschikbaar is, helpen wij U graag met de bewerking of verwerking.

Komt U in andere tijdschriften, of waar dan ook, artikelen tegen die voor onze regio interessant kunnen zijn, ook dan graag een berichtje naar onze redactie.

Velen zien (of horen) meer dan een, niet waar?

U kunt op deze manier helpen ons blad steeds lezenswaardiger te maken.'

***

EEN AVONTUURLIJK HEER

Statieportret

Vele meesters en heren hebben in het gebied waarin wij wonen in de loop der eeuwen geheerst en meestentijds overheerst. Dit gebeurde veelal uit eigenbelang en voor eigen gewin. De bevolking had weinig rechten en veel plichten. Het was zelfs zo dat veel van deze "bestuurders" het gebied waarover zij zeggenschap hadden vrijwel nimmer bezochten maar elders op de wereld hun dagelijkse bezigheden verrichtten. Van één van deze "machthebbers" is een portret bewaard gebleven dat enige jaren de burgmeesterskamer in Mijdrecht heeft gesierd. Over deze man, **Hendrik Adriaan van REEDE TOT DRAAKESTEIN, heer van Mijdrecht**, gaat het volgende verhaal.

Hendrik Adriaan van R(h)eede Tot Draakestein, Heer van Mijdrecht

Allereerst iets over het portret. Het toont een in militaire dracht gestoken man van ongeveer vijfendertig jaar. Het geeft een wellicht geïdealiseerd beeld van een op het tijdstip van vervaardiging (1689) reeds veel oudere man. Onder het portret staan in het latijn de verdiensten van Hendrik vermeld :

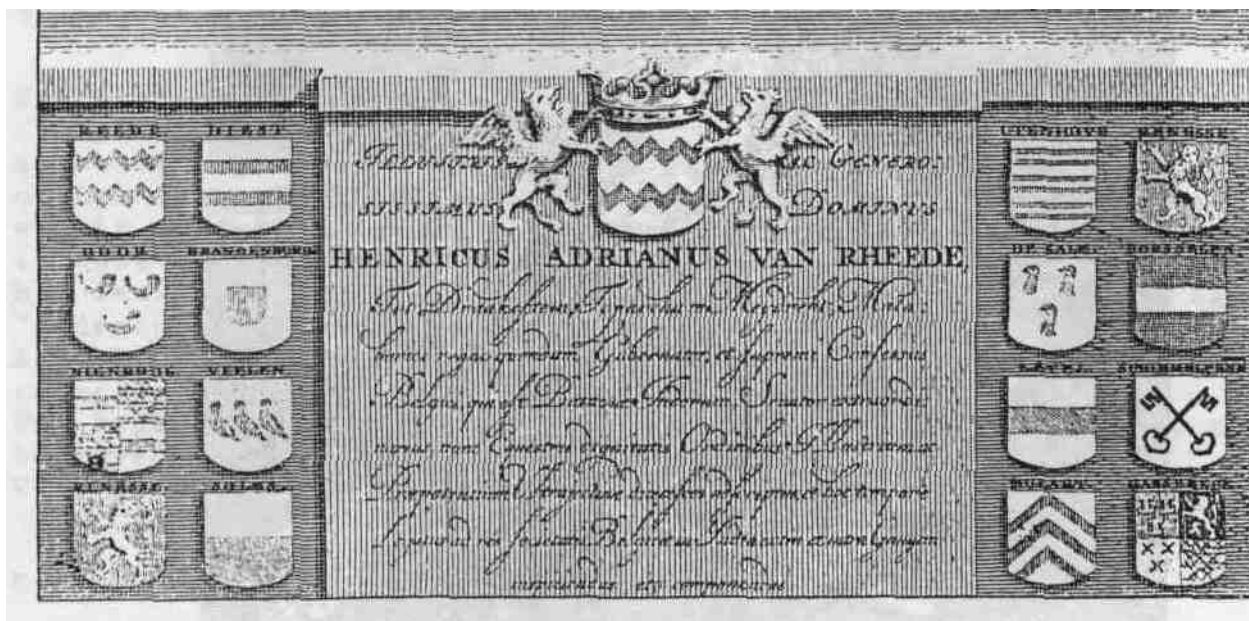

niustris ac Generosissimus Dominus Henricus Adrianus van Rheeде, Tot Draakestein. Toparcha in Meydreht, Matabarici regni quondam Gubernator et supremi Consessus Belgici, qui est Bataviae Indorum, Senator extraordinarius, nunc Equestris dignitatis Ordinibus. mistrium ac Preapotentium Ultrajectinae diaeceseos adscriptus, et hoc tempore Legatus ad res societatis Belgicae in India extra et intra Gangem inspiciendas et componendas.

Aan beide zijden van de tekst staan in totaal zestien familiewapens en wel aan de linkerzijde die van : Reede, Diest, Goor, Brandenburg, Nienrode, Veelen, Renesse en Solms, en aan de rechterzijde die van : Utenhove, Renesse, De Kale, Borsselen, Ketel, Schimmelpen'm'ck, Mulart en Gaasbeeck. (het wapen van Renesse komt dus twee maal voor)

De vertaling van de latijnse tekst luidt:

De hooggeëerde en zeer geachte heer Hendrik Adriaan van Rheeде tot Draakestein Heer van Meydreht, vroeger Commandeur van het gebied Malabar en buitengewoon lid van de Raad van Indië, zetelend te Batavia in Indië, nu beschreven in de Ridderschap van den verhevenen en hoogmogenden van het Bisdom Utrecht en op dit ogenblik gevolmachtigde om de aangelegenheden van de Verenigde Nederlanden in Indië buiten en binnen het Ganges-gebied in oenschouw te nemen en te regelen.

Het in het latijn gestelde onderschrift met wapenschilden

Weggelopen

De heer van Mijdrecht werd geboren omstreeks het jaar 1636 (de precieze datum is niet bekend) op het kasteel Drakestein. Dit moet een ouder kasteel geweest zijn dan de voormalige woning van Hare Majesteit de Koningin, want dit gebouw is enige jaren later gebouwd namelijk in 1640. Hij is er dus wel in opgegroeid. Hij was geen gemakkelijk heerschap of zijn vader was niet één van de soepelsten want Hendrik liep op veertienjarige leeftijd weg van huis en monsterde aan op een Oost-Indie-vaarder. Deze schepen waren eigendom van en voeren in opdracht van de Vereenigde Oost-Indische Compagnie ook bekend onder de afkorting VOC.

De VOC was in aanvang een handelsvereniging, die haar octrooi voor een handelsmonopolie in 1602 ontving van de Staten-Generaal. In het kapitaal van de Compagnie kon iedere ingezetene van de Zeven Verenigde Nederlanden deelnemen. Zij kwam in korte tijd tot grote bloei en om haar eigendommen overzee te beschermen ontwikkelde zij zich tot een soort naamloze vennootschap met een vloot van handelsschepen en een staand leger. Dit leger was te vergelijken met een vreemdelingenlegioen dat zowel ter zee als te land opereerde.

De jonge Hendrik van Rheede monsterde dus in feite bij de V.O.C, en heeft daar vrij snel als militair carrière gemaakt want in 1657 wordt hij adelborst (een in opleiding zijnde marine officier) en in 1661 wordt hij vaandrig. Al snel bleek hij ook over bestuurlijke talenten te beschikken want daarna werd hij opperhoofd van de Compagnie in Koelang op de Malabarkust. Van 1671 tot 1677 was hij als gouverneur de hoogste gezagsdrager over geheel Malabar.

Het logo van de Vereenigde Oost-Indische Compagnie

In de jaren vijftig van de zeventiende eeuw had de latere Gouverneur-Generaal van Oost-Indie Rijklof Volkertszn van Goens de aan macht inboetende Portugezen uit India en van Ceylon (Sri-Lanka) verdreven en daar het gezag gevestigd van de VOC. Slechts een enkele vestiging bleef voor de Portugezen tot in deze eeuw behouden (o.a. Goa). De Nederlanders hebben in de zeventiende eeuw doorlopend met andere Europese expansie zoekende landen gestreden om het handelsoverwicht in die gebieden die nu tot de derde wereld behoren. Tot de rijkste gebieden die werden veroverd behoorden de Malabarkust en de Coromandalkust respectievelijk in zuid-west en zuid-oost India. Zij zouden daar tot omstreeks 1800 blijven om op hun beurt door de Engelsen te worden verdreven (in de Napoleontische tijd).

Als gouverneur van Malabar werd Hendrik in 1677 tevens buitengewoon lid (extraordinaris) van de Raad van Indie. Naast de Gouverneur-Generaal hadden daarin zitting vijf leden, die evenals de Gouverneur-Generaal te Batavia verbleven, en vier buitengewone leden die de buitengebieden (de gouvernementen) vertegenwoordigden in het centrale bestuur van de VOC buiten Nederland. Men moet deze gouverneurs zien als alleenheersers over de hen toevertrouwde gebieden, die onderhandelden met de inheemse heersers. Als zij echter hun zin niet kregen of als de veelal opgedrongen contracten werden ontdoken dan werd er gewapend opgetreden naar het voorbeeld dat Jan Pietersz Coen had gesteld bij de verovering van Jacatra op West-Java in 1619 om op die plaats Batavia (thans de Indonesische hoofdstad Djakarta) te stichten.

Tot deze klasse van heersers was Hendrik van Rheede omstreeks zijn dertigste jaar dus gaan behoren. Dit was in zijn familie echter geen uitzondering. Een ander familielid Baron van Rheede van Renswoude was enkele decenia eerder door de Staten Generaal als Nederlands gezant aangesteld in Londen. Dit was in die tijd de hoogste buitenlandse post en verleende de gezagsdrager veel politieke invloed zowel in eigen land als in het buitenland.

Heer van Mijdrecht

Om welke reden is niet bekend maar omstreeks 1679 keerde van Rheede terug naar Nederland en vestigde zich op Drakestein. In 1680 deed hij een investering en kocht de Ridderhofstad Mijdrecht en als gevolg daarvan mocht hij zich Heer van Mijdrecht noemen waarmede hij tevens tot de ridderschap van Utrecht ging behoren en zitting kreeg in de Staten van Utrecht. De motieven zijn duidelijk. Niet Mijdrecht deed terzake want de financiële opbrengsten uit dit veengebied zullen niet hoog geweest zijn maar de titel Heer van Mijdrecht

was belangrijk want dit gaf hem politieke en bestuurlijke invloed. Het was dus een voor die tijd alleszins goede investering die allerlei andere mogelijkheden opende. Hij werd voorts lid van Gedeputeerde Staten en lid van de Rekenkamer. Dit allemaal omdat hij de titel Heer van Mijdrecht had gekocht.

Morshandel (corruptie binnen VOO)

In de door de VOC beheerste gebieden was niet alles pais en vree want niet alleen moest worden gestreden tegen de autochtone bevolking maar ook tegen de problemen in eigen kring. De handel in specerijen en andere tropische producten was ondanks de voor mens en goederen grote risico's, die bij het vervoer werden gelopen, enorm winstgevend. Er waren compagniesdienaren die hiervan misbruik maakten en voor eigen rekening buiten gesloten contracten om handel gingen drijven met de inheemse gezagsdragers. Men noemde dit **morshandel** en die moest worden bestreden. Maar aangezien de morshandel een algemeen beoefend tijdverdrijf was geworden moest de bestrijding in handen worden gegeven van iemand met veel gezag zowel bij de compagniesdienaren in den vreemde als bij de inheemse gezagsdragers. De keuze viel op de voormalige gouverneur van Malabar.

In 1684 werd de Heer van Mijdrecht, bijna vijftig jaar oud (een hoge leeftijd voor die tijd) als commissaris-generaal van de VOC uitgezonden om de morshandel te bestrijden, een soort opper-inspecteur. Na zijn uitzending naar Indië werd het afgedrukte portret gemaakt vandaar de conclusie te doen hebben met een geïdealiseerde afbeelding.

Hij zal niet met open armen zijn ontvangen hetgeen enige jaren later ook bleek. Uit het onderschrift van het portret kan worden opgemaakt dat zijn werkgebied lag in de omgeving van de rivier de Ganges en ten westen daarvan. Met andere woorden het gehele gebied van het tegenwoordige India, Bangladesh en Sri-Lanka. In hoeverre de bestrijding succes heeft gehad in is dit verband niet belangrijk. Hendrik heeft vele jaren gestreden tegen de corruptie en is zelf daarvan het slachtoffer geworden. Hij overleed op 15 december 1791 aan boord van een schip op de rede van Surat, ongeveer 200 km ten noorden van Bombay, waarschijnlijk vergiftigd door gecompromiteerde compagniesdienaren.

Wetenschapper

Naast zijn werk als militair, bestuurder en corruptiebestrijder heeft Hendrik van Rhee de ook belangrijk wetenschappelijk werk verricht. Tijdens zijn gouverneurschap van Malabar heeft hij een grote plantenverzameling aangelegd. De afbeeldingen daarvan liet hij door inheemse kunstenaars vervaardigen. Aan de hand van dit plaatwerk heeft hij een groot boekwerk doen verschijnen waarin alle afgebeelde planten werden beschreven. Zelf heeft hij het boek niet geschreven omdat hij daarvoor de tijd niet had of mogelijk en dat ligt meer voor de hand, niet de kennis bezat om het in de taal der wetenschap, in het latijn, te doen verschijnen. Een zekere Johannes Casarius is de auteur geworden van de **Hortus Indicus Malabaricus**. Een boekwerk over de flora van India, dat uiteindelijk is gaan bestaan uit twaalf delen en in de jaren 1671 tot 1703 in Nederland werd uitgegeven. Het boekwerk heeft ook nu nog grote wetenschappelijke waarde, omdat hierin voor het eerst van veel tropische planten een beschrijving wordt gegeven. In 1689 verscheen een gedeeltelijke vertaling in het Nederlands van de hand van Abraham Pott (2 delen) onder de naam van: **Malabaarsche Cruythof**. Het is in dit boekwerk dat het statieportret van de Heer van Mijdrecht is gepubliceerd.

Piet Grundmann

NZE BIBLIOTHEEK

Zo, was me dat even schrikken! Denk je op je gemak even een paar nieuwe aanwinsten te kunnen noteren en komt me daar in enen toch een vracht aan materiaal binnen, dat je gewoon perplex staat!

Maar ja, ik had het kunnen weten . . . . . de Ronde Veners hebben mij al meer voor verrassingen gesteld!
Alle gulle gevers hartelijk dank voor deze "surprise-show", waarop zelfs Henny Huisman jaloers zou zijn.

Ik zou zeggen gaat u er maar eens makkelijk voor zitten en kijk maar eens wat er allemaal binnengekomen is.

ATLASSEN EN KAARTEN

- AK 003'j Provincie Utrecht, groene kaart over natuur en landschap.
AK Onderstaande, topografische kaarten - schaal 1:25.000 -
verkend in 1967 - uitgegeven 1969 door het Departement van
Defensie
- AK 0034 Alphen aan den Rijn
AK. 0035 Amstelveen
AK. 0036 Amsterdam
AK 0037 Bodegraven
AK 0038 Bussum
AK 0039 Hoofddorp
AK 0040 Oud Loosdrecht
AK. 0041 Roelofarendsveen
AK 0042 Uithoorn
AK 0043 Utrecht
AK 0044 Vinkeveen
AK. 0045 Voerden

BIBLIOGRAFIE

- BI 9004 Bibliografie van Utrecht (1964-1983). Registers Provincie -
deel 1 - uitgifte 1989.
BI 9005 Bibliografie van Utrecht - deel 2 - uitgifte 1989.
(Austerlitz - Rhenen)
BI 9006 Idem deel 3. (Schalkwijk-Zeist)
BI 9007 Bibliografie van De Ronde Venen (1690 - 1990).
Provisorische uitgave (1990)

DORPSGESCHIEDENIS

- DG 1067 Jeugdherinneringen aan de Mennonietenbuurt en Kromme Mijdrecht

KERKGESCHIEDENIS

- KG 2529 Gradualo Romanum. (Gregoriaanse kerkmuziek) No. 696 - uitgifte
1938.
KG 2530 Katechismus, ten gebruike van de Nederlandse bisdommen.
Uitgifte 1948.

KRIJGSHANDELINGEN

KH 11501 300 jaar bouwen voor de landsverdediging.
KH 11502 De stelling van Amsterdam. (wandel- en fietsroute)

OORKONDEN, AKTEN E. D.

OA 4521 Wapen van waterschap " De Proosdijlanden". (14-10-1977)
vastgesteld en verleend door: De Hoge Raad van Adel.
OA 4522 Rijbewijs A (Motor en Rijwielwet) - jaarnummer 10407 t.n.v.
G.L. van Beek - oud 41 jaar - geldig van 7-11-1932 tot en met
6-11-1934.

PERSPUBLIKATIES

PP 5007 De Margriet, het tot heden - 5 "iel 1945 - ondergrondse
Gooische Dagblad. (Bevrijdingsnummer)

STADS-(DORPS-) ONTWIKKELING

SO 8511 Gemeente Mijdrecht, Verkeerscirculatieplan - deel 1.
Doelstellingen en inventarisatie.

SCHOLEN, VERENIGINGEN, STICHTINGEN E. D.

SV 6034 Toneelvereniging O.K,K.(Oefening Kweekt Kennis). Uitvoering
1991: Hoogspanning! Levensgevaarlijk
SV 6035 900 jaar VIOS en nu een nieuw clubgebouw.
SV 6036 AJOC festival 1991.

(OVERIGE) VOORWERPEN

W 6520/22 3 kunststof vitrines met sloten.
W 6523 asbak fa. Rijkenberg (ca. 1930).

WATERSCHAPPEN EN DROOGMAKERIJEN

WD 7509 De Wilnisse werkverschaffing. "Een klein drama".
(scriptie 1991)
WD 7510 Waterschappen in Noord Holland.

BOEKHANDEL MONDRIA

De Lindeboom 11
Mijdrecht
Telefoon 02979-81855

Regelmatig bereiken ons via uw Historische vereniging vragen, of
bepaalde boeken nog leverbaar zijn.

Om hieraan tegemoet te komen, geven wij onderstaand een opgaaf
van alle aanwezige historische werken:

- MIJDRECHT MEER DAN VEEN ALLEEN. (f. 24,95)
- VAN WILDERNIS TOT RONDE VENEN. (f. 27,50)
- WILDRECHT, HUMORISTISCHE VERHALEN OVER DE DORPSPOLITIEK. (f. 14,90)
- VINKEVEEN EN WAVERVEEN IN OUDE ANSICHTEN. (f. 24,90)
- DE RONDE VENEN, EEN OMGEKEERDE WERELD. (f. 47,50)
- HERVORMD MIJDRECHT (1568 - 1973) (f. 55,--
- PORTRET VAN AMSTEL EN SPAARNE. (f. 16,90)
- DE HEERSCHAPPIJ VAN DE PROOST VAN SINT JAN IN DE MIDDELEEUWEN.
(1085 - 1594) (f. 41,--)

Over nieuwe uitgaven en eventuele herdrukken zullen wij u - via
uw blad - bijtijds berichten!

DE HEREN VAN AMSTEL

Amstelland heeft al een lange historie achter zich. Al Al rond 1100 lezen we in oude bronnen over de leden van het roemruchte geslacht van Amstel: in 1105 treedt een zekere Wolfger op als schout van Amstel (hiermee wordt dan natuurlijk nog de streek bedoeld, en niet de rivier).

Deze Wolfger was een ambtenaar in dienst van de Utrechtse bisschop. Zijn zoon Egbert werd steeds machtiger en begon zich onafhankelijker van de bisschop op te stellen; waarschijnlijk is hij degene die het slot van de Amstels heeft gesticht. Dit kasteel stond overigens niet in Amsterdam, zoals men vroeger wel meende, maar in Ouderkerk, het hart van het territoire van de Amstels.

Egbert's kleinzoon Gijsbrecht II wordt in 1212 voor het eerst "heer van Amstel" genoemd; dit houdt in dat hij en zijn opvolgers geen ministerialen (onvrije ambtenaren) meer waren, maar als vrije leenmannen en ridders beschouwd werden,

De Heren van Amstel waren machtige edelen geworden, die zich ook in de grote politiek gingen mengen.

Gijsbrecht koos in 1203 in de strijd om de opvolging in het graafschap Holland de kant van Lodewijk van Loon, met als gevolg dat een jaar later een troep Kennemers, aanhangers van de latere graaf Willem I, Amstelland plunderden, de dijken doorstaken en het kasteel van de Amstels in de as legden, hetgeen hun op een boete van 500 ponden kwam te staan,

Gijsbrecht IV, kleinzoon van de vorige, raakte verwickeld in een bittere strijd met graaf Floris V van Holland. Het was deze confrontatie, overbekend geworden door Vondels toneelstuk "Gijsbrecht van Aemstel", die een eind zou maken aan de macht van het geslacht, De macht was namelijk zeer groot geworden: Gijsbrecht bezat naast Amstel ook Mijdrecht, Legmeer, Waverveen en Wilnis. Verder Oetewaal, Diemen, Muiden, Bijlmer, dan Weesp met Weesperkarspel en Ankeveen, de Vechtstreek zuidwaarts, boenen met het huis Kronenburg (zie afb, pag. /3 5 dit kasteel heeft gelegen tegenover de boerderij van Arie de Reuver, Rijksstraatweg 9 9). Verder bezat hij nog het Gooi en nog een aantal verstrooide bezittingen aan de Hollandse IJssel en Lek; daarbij nog verschillende kastelen zoals te Utrecht en Abcoude.

Na een lange strijd werd Gijsbrecht in 1280 gevangen genomen en werden zijn landen verbeurd verklaard. Pas na vijf jaar kwam hij vrij en kreeg hij een deel van zijn vroegere gebieden terug, nu als leenman van de graaf.

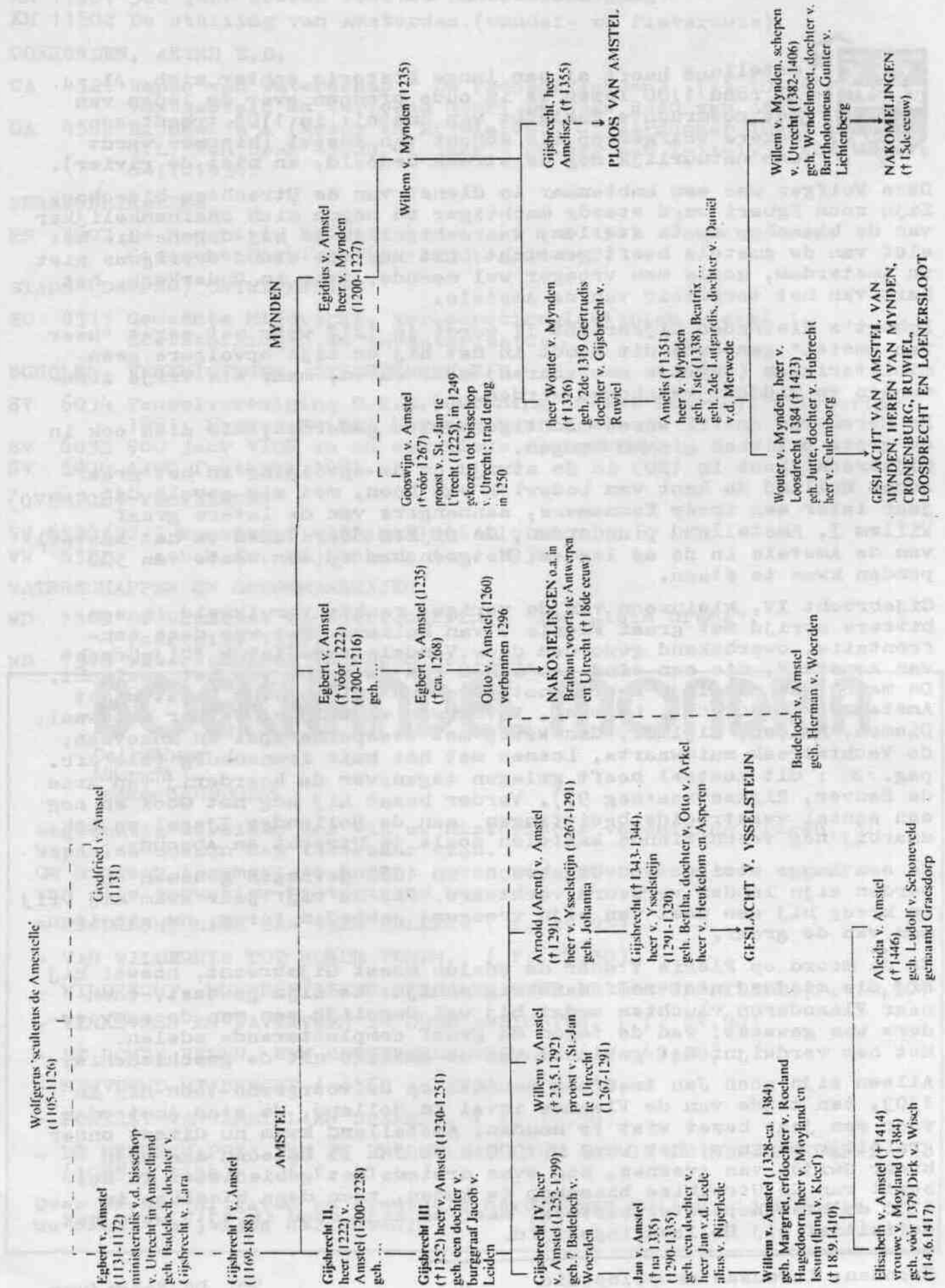
Na de moord op Floris V door de edelen moest Gijsbrecht, hoewel hij bij die misdaad niet zelf aanwezig schijnt te zijn geweest, toch naar Vlaanderen vluchten omdat hij wel degelijk een van de aanvoerders was geweest, van de tegen de graaf complotterende edelen. Met hem verdwijnt het geslacht van de Amstels uit de geschiedenis.

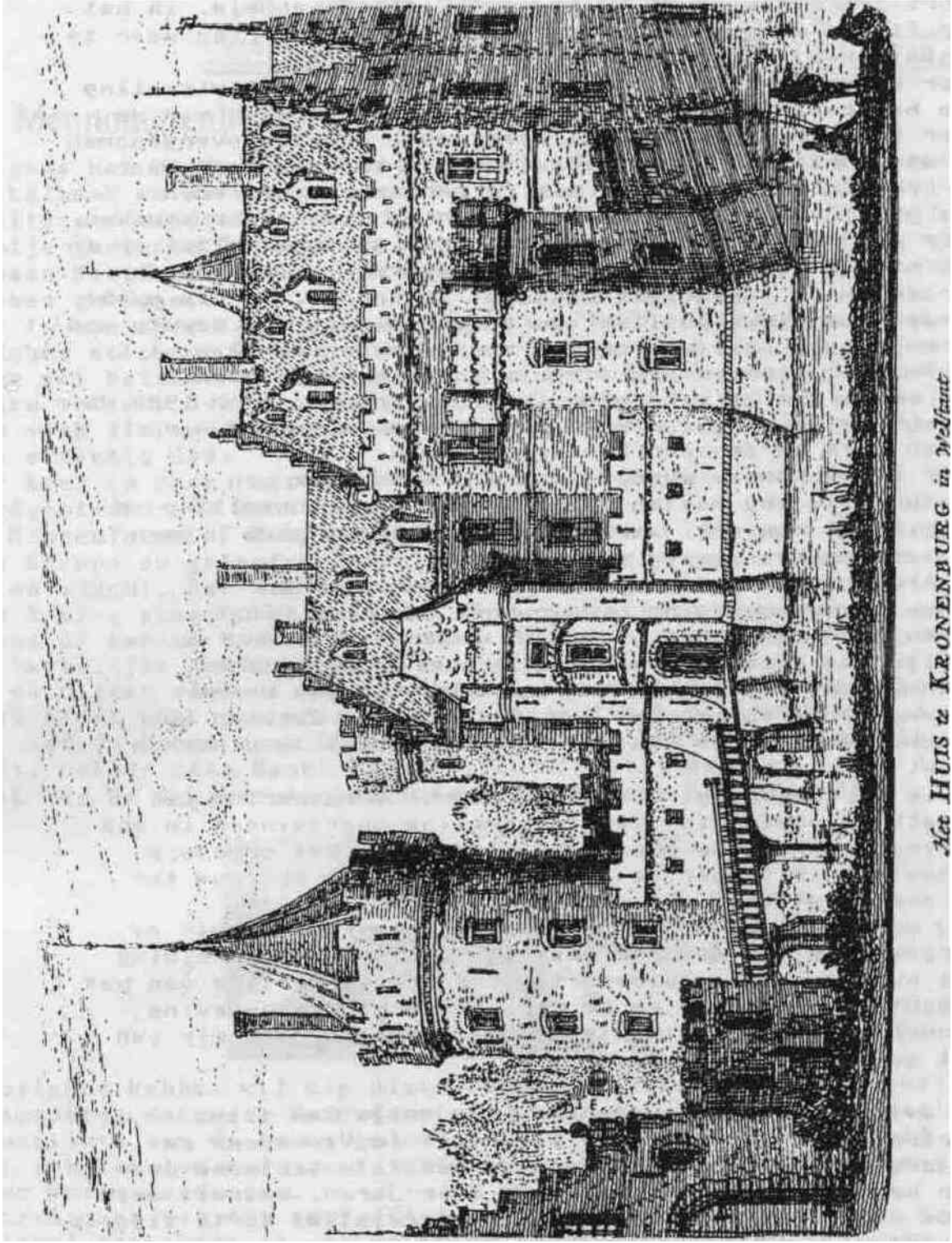
Alleen zijn zoon Jan trad nog eenmaal op de voorgrond toen hij in 1303, ten tijde van de Vlaamse inval in Holland, de stad Amsterdam voor een jaar bezet wist te houden. Amstelland kwam nu direct onder grafelijk bestuur; het werd in 1300 door Jan II beleend aan zijn broer Gwijde van Avesnes. Nog even dreigde het gebied weer in het bezit van de Utrechtse bisschop te komen, toen deze bisschop in 1310 de bisschopszetel besteeg, maar na zijn dood in 1317 werd het definitief bij Holland ingelijfd.

Bronnen; Larousse encyclopedie
Portret van Amstel en Spaarne

Th. De Schrijver

GESLACHT VAN AMSTEL

Huis z KRONENBURG in W'Utrecht

LEDENVERGADERING 15 mei 1991

Deze vergadering werd door slechts 28 leden bezocht, waarschijnlijk wede als gevolg van de op die datum gehouden Eurocup voetbalwedstrijd. Toen deze vergadering in het voorjaar werd geplanned kon het bestuur dat niet voorzien. Afgesproken is om, voor alle zekerheid, in het vervolg op de woensdagavond geen ledenvergadering weer te organiseren,

Door de voorzitter is mededeling gedaan van de wisseling van het peningweesterschap door het terugtreden van de heer Stam. Mevrouw Van Tol heeft deze functie overgenomen en de voorzitter neem tijdelijk het secretariaat waar.

De heer De Schrijver zal als 2e secretaris optreden. Als gevolg van deze wisseling zijn de financiële stukken over 1989 en 1990 niet geheel gereed gekomen en zal er in het najaar nogmaals een ledenvergadering belegd moeten worden om de financiële zaken af te ronden. In elk geval is de financiële positie van de vereniging als gevolg van de verkregen subsidie en het sterk toegenomen aantal leden, niet meer zo precair als enige tijd geleden. Tot leden van de kascommissie zijn benoemd: voor 1989 de heren F.A.Groenendijk en J.M.Merks en voor 1990 mevr. B.van Seln en de heer F,A.Groenendijk.

voor de werkgroep evenementen die samen met een bestuurslid zou moeten zorgen voor de samenstelling en realisatie van ons jaarprogramma, meldden zich geen gegadigden. Het zoeken gaat voort.

Gesproken is over de binnenkort te verwachten Monumentenverordening binnen onze gemeente. Onze vereniging zal Mogelijk worden ingeschakeld bij de advisering inzake de aanwijzing van gemeentelijke monumenten, die, zoals uit de elders in dit nummer gememoreerde voordracht van drs, H.A. van Zwieten over monumentenzorg, is gebleken, van velerlei aard kunnen zijn.

Er is vervolgens geruime tijd met de vergadering van gedachten gewisseld over toekomstige opgravingen in ons gebied, waarbij de mogelijke plaats van het vroegere Proostenhuis (onder de huidige ringweg??) opnieuw ter sprake is geweest.

Bij de rondvraag zijn nog enige onderwerpen vanuit de vergadering aan de orde gesteld, zoals de verspreiding van huis-aan-huis folders ter verdere vergroting van het ledental en de wens om de straat- en wijk-naamgeving binnen de gemeente in sterker mate aan de historie van het gebied te koppelen

Ha afloop van de vergadering zijn enige 8mm films vertoond over na-oorlogse situaties in Vinkeveen en Mijdrecht(GOe jaren). Verder is een film vertoond over een begrafenis in Wilnis in de 30er-jaren, waaruit weer eens duidelijk bleek hoeveel er in relatief korte tijd is veranderd.

De filmvertoning ondervond grote belangstelling en is zeker voorherhaling vatbaar.

Zodra er een evenementen commissie is samengesteld kan ook dit punt op het programma worden geplaatst.

Red.

De Mennonietenbuurt

Volgens het Mijdrechtse Jubileumboek (900 jaar) uit 1985, zouden Amstelhoek en de Mennonietenbuurt, resp. rechts en links van de S21 gesitueerd rijdend in de richting Haarlem, waarschijnlijk bij de nabije gemeente Uithoorn hebben behoord, als de provinciale grens tussen Noord-Holland en Utrecht niet precies midden in de Amstel zou hebben gelegen.

Het is een feit dat de bevolkingen van beide woongemeenschappen van oudsher sterk op Uithoorn zijn georiënteerd en dat zij, bijvoorbeeld voor wat betreft de telefoon en een deel van de post, onder Uithoorn vallen. Ook op oude prentbriefkaarten en andere bescheiden ziet men vaak als aanvullende vermelding Uithoorn bij deze gemeenschappen. Ten onrechte dus.

Dit keer in onze regio-rubriek aandacht voor een van belde randgebieden: de Mennonietenbuurt.

De Mennonieten of Doopsgezinden werden in de 16e eeuw in grote delen van Europa om geloofsredenen vervolgd en zij waren daardoor dikwijls op de vlucht. Dat zal de reden geweest zijn dat zich in de 17e eeuw een kleine groep Doopsgezinden in het destijds nogal ruige gebied langs de Amstel vestigde. De naam Mennonieten of Mennisten komt van de kerkelijke leider Menno Simonsz(1496-1561).

De mennisten zijn al heel lang uit onze contreien verdwenen, maar de naam bleef behouden voor de toenmalige lintbebouwing langs de Amstel tot aan de bocht waar de Kromme Mijdrecht begint, of eindigt zo U wilt. Ook de naam Menno Simonsz leeft voort, want er is in de nieuwe wijk van de Mennonietenbuurt een straat naar hem genoemd.

Overigens hebben wij nog niet kunnen ontdekken uit welke periode de naamgeving dateert. Verondersteld wordt dat in het verre verleden de woonplaats van de groep gelovigen met deze naam is aangeduid en dat dit gemakshalve maar zo is gelaten, ook toen de Mennonieten al lang weer waren verdwenen.

Autochtonen uit dit gebied(je) verzochten wel eens dat dit dan ook vrijwel het enige is wat er in de afgelopen 50 a 60 jaar van de oude situatie is overgebleven.

Vroeger moet namelijk de Mennonietenbuurt een redelijk bloeiende gemeenschap zijn geweest met een flink(agrarisch) achterland.

Wist U dat er daar, op nog geen 400 inwoners, een Gereformeerde kerk is geweest, een Synagoge, een eigen school, een (kleine)gevangenis en maar liefst ruim 30 bedrijven en bedrijfjes, waaronder een groot aantal winkeltjes, die bijna allemaal zijn verdwenen onder invloed van de grotere bedrijven en winkels uit de naaste omgeving en als gevolg van de toenemende mobiliteit van de bevolking?

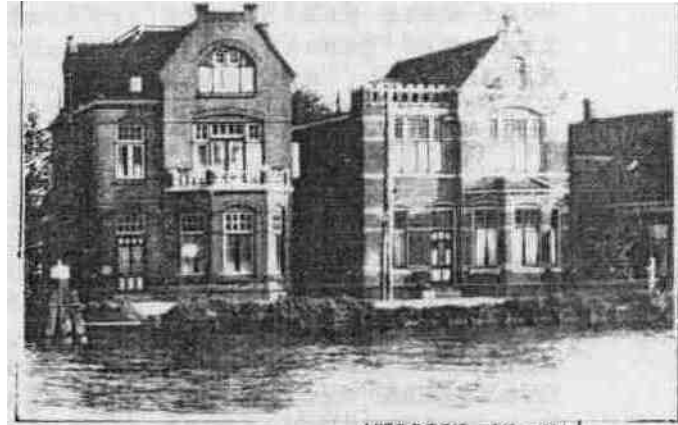
Gebleven is o.a. het cafe-restaurant "Ruimzicht", vlak naast de brug. In het restaurant-gedeelte is een deel van de wand ingeruimd voor oude tekeningen en prenten die een beeld geven van de vroegere situatie in de omgeving. Daar kan men bijv. zien dat in het gebouw in het begin van de eeuw een 'Logement, Koffiehuis en Uitspanning' waren gevestigd. Men kon daar dus ook terecht met het toenmalige transportmiddel: het paard.' (zie afbeelding)

Verder vertelt de historie dat er naast het logement een (groene)pomp stond alwaar de inwoners terecht konden voor drinkwater toen er nog geen waterleiding was (die kwam in deze streek pas in de 30-er jaren'). Ook toen bleef de pomp nog in gebruik want het water kwam uit Mijdrecht en aangezien de Mennonietenbuurt 'aan het einde van de pijp' lag, gebeurde het nog al eens dat er onvoldoende druk en dus geen water was. Volgens de overlevering moest men daarmee vooral op zaterdag en maandag rekening houden. Kennelijk werd er dan in Mijdrecht extra veel water gebruikt.

Verder is ons verteld dat het nabijgelegen fort Amstelhoek een speciale regenkelder had, waaruit in tijden van droogte, als ook de pomp het niet meer deed, geput kon worden. Kortom het klinkt nu allemaal romantisch, maar voor onze huidige verwerende begrippen was het toch flink behelpen en dat deed de bevolking dan ook (noodgedwongen).

Gebleven zijn ook twee fikse herenhuizen uit het begin van deze eeuw, de ene met de naam "Het Ooievaarshuis", omdat op het dak een (kunst) ooievaarsnest is geplaatst, later nog voorzien van twee jonge ooievaars. De huizen werden gebouwd voor Jan en Piet Engel, korenkopers uit die tijd. De huizen zijn langdurig door enige leden van de Engel-familie bewoond en daarna verscheidene malen in andere handen overgegaan. Het meest linkse huis is intussen om de een of andere reden wit geschilderd, hetgeen naar mijn mening wel afbreuk doet aan het geheel van de beide gebouwen, die dat deel van de omgeving sedert 1912 hebben beheerst.

vroeger en nu!

Een tweede belangrijke figuur was in die tijd Hein Zuidervaart, handelaar in hooi en stro, die tevens het beroep van rietdekker uitoefende. Ook zijn bedrijf en woning in de Mennonietenbuurt hebben plaats moeten maken voor nieuwbouw. Toch leven Piet(Engel) en Hein(Zuidervaart) voort in de geschiedenis. In Amstelhoek, waarop wij later in deze rubriek denken terug te komen, moest op een gegeven moment in de dertiger jaren ten behoeve van de toen zeer bekende VAMI melkfabriek moet spoed een toegangsweg worden aangelegd. Beide heren waren daarbij betrokken de weg kreeg daarom de naam Piet Hein laan. Niet genoemd dus naar onze beroemde zeeheld, maar naar Piet Engel en Hein Zuidervaart. 't Is maar een weet!

Van de eerdergenoemde gevangenis moet U zich niet al te veel voorstellen. Het was een klein, nogal armetierig gebouwtje, gelegen op zo'n 50m van Ruimzicht, dat twee cellen bevatte, speciaal bestemd voor degenen die in Amstelhöék of in de eigen buurt te diep in het glaasje hadden gekeken. Het was dan wel erg veel werk deze lieden in die tijd helemaal naar Mijdrecht te brengen. Vandaar. Het huisje is later ook nog een tijdje bewoond geweest en het heeft ook dienst gedaan als brandweershuis. Een mullifunktioneel gebouwtje dus, dat evenals zovele andere intussen is verdwenen.

Naar meer gegevens over de genoemde kerken wordt nog gezocht en wij hopen daarop t.z.t. Ce kunnen terugkomen. Gegevens uit onze lezerskring zijn natuurlijk altijd welkom.

Voor wat dit laatste betreft willen wij niet onvermeld laten dat dit verhaal mede is geïnspireerd door het onlangs verschenen boekje van mevr. B. van der Horst-Engel, getiteld "Jeugdherinneringen aan de Mennonietenbuurt en Kromme Mijdrecht", waarvan ook in onze vorige editie gewag werd gemaakt. De heer en mevrouw v.d. Horst hebben ons voor deze publikatie gegevens verstrekt en wij mochten van illustraties uit genoemd boekje gebruik maken. Ook de heer en mevrouw Middelkoop, die al vele tientallen jaren in de Mennonietenbuurt woonachtig zijn, waren ons met hun kennis en ervaringen in het gebied behulpzaam. Allen bij deze nogmaals onze dank.

Na dit zijsprongetje gaan wij verder met de verdwenen gebouwen. Ook de oude christelijke school, daterend uit 1917, die achter de huizenrij lag, is wegens ouderdomsverschijnselen en omdat hij te klein werd, gesloopt en vervangen door een grotere school, de Amstelbuurtschool, die er nog steeds is en waarop, evenals vroeger, ook de kinderen uit Amstelhoek zijn aangewezen.

Overigens was in de twintiger jaren ook nog een naaischool in de Mennonietenbuurt naast de toenmalige Synagoge, waarvoor uit de wijde omgeving veel belangstelling bestond. De school droeg de naam "Arbeid Adelt". Deze school werd kort voor de oorlog overgeplaatst naar een nieuw schoolgebouw in Amstelhoek en omgevormd tot Nijverheidsschool voor meisjes. De naam "Arbeid Adelt" (naar de vereniging die de school destijds had opgericht) werd gehandhaafd. Toen er later in Mijdrecht een 'huishoudschool' kwam, werd de school in Amstelhoek bij gebrek aan voldoende leerlingen opgeheven (1980). In het gebouw zetelt sedertdien het Waterschap de Proosdijlanden.

Een eindje verderop langs de 'kaai' is in de plaats van een rijtje oude huisjes, een modern flatgebouw met daaronder een parkeergarage erschienen. Het draagt de naam: "De Olymolen".

Wij vroegen dus aan autochtonen of daar in het verleden soms een oliemolen in de buurt had gestaan. Men had daar nooit van gehoord. Bij toeval kwamen wij kort daarna een oude kaart van de omgeving tegen en daarop stond o . a . : een oliemolen! Tevens bleek daaruit dat er in de buurt bij die molen een Mennonieten Wetering liep in de richting van onze Kerkvaart. Waarom het flatgebouw OLYMOLEN is genoemd i.p.v. oliemolen, hebben wij nog niet kunnen achterhalen.

Voor ditmaal laten wij het hierbij. Zodra er verder "nieuws" over de Mennonietenbuurt is, laten wij U dat weten.

Leo Claassen

Regenten in de RONDE VENEN

door Fred de Wit

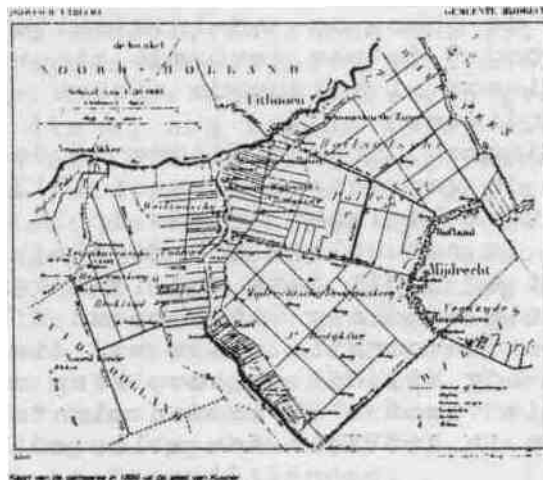
Toen de Franse overheersing in 1813 een einde nam werd Willem I koning der Nederlanden. Bij het congres van Venen werd besloten dat ons land veel groter zou worden dan de republiek der 7 Provinciën van voor 1790 en ook het huidige België en Luxemburg zou omvatten. Willem I had zelfs zijn rijk nog verder willen vergroten door ook het huidige Rijnland op te eisen als genoegdoening voor het verlies van zijn Nassause bezittingen. Maar voor deze eis waren de toenmalige grote mogendheden niet gevoelig. De Zuidelijke Nederlanden hadden tot voor de Franse tijd bij Oostenrijk gehoord en hoewel Napoleon, na de inlijving bij Frankrijk, de Franse wetten en verordeningen hier eveneens doorvoerde, was de chaos op administratief gebied na de Franse nederlaag groot, omdat de pas gevormde nieuwe centrale overheid niet bij machte was om direct al voldoende nieuwe wetten en verordeningen uit te vaardigen.

Het is daarom bijzonder jammer dat van Mijdrecht de notulen van de eerste vergaderingen van de gemeenteraad vanaf 1613 niet bewaard gebleven zijn. Van Vinkeveen beginnen ze pas op 18 mei 1921 en van Mijdrecht nog later. Het is natuurlijk ook mogelijk dat er in die tijd wel vergaderd is maar dat er nooit iets van is opgeschreven. Vanuit de bevolking zal er ook weinig aandrang uitgeoefend zijn om een en ander te publiceren want van een democratie zoals wij die nu kennen was toen weinig sprake. Daar kwam nog bij dat de bevolking murw geworden was van alle omwentelingen die vanaf 1780 hadden plaats gevonden en uiteindelijk resulteerden in het feit dat alles zo'n beetje bij het oude bleef.

De ideologieën van vrijheid, gelijkheid en broederschap die de aanleiding vormden voor het in gang zetten van de Franse revolutie hadden hier ook ingang gevonden. Niet voor niets werd op 21 januari 1795 voor het Mijdrechtse Rechthuis een vrijheidsboom geplaatst. Zekerheid hieromtrent is er niet maar men beweert zelfs dat de plataan voor het voormalige Wilnissse raadhuis ooit in 1795 als vrijheidsboom door de Wilnissers is geplant. De onverschilligheid van de burgers in deze streek is verklaarbaar als je nu moet constateren dat op bestuurlijk niveau in De Ronde Venen steeds weer dezelfde heren de touwtjes in handen hadden. Zo werd bijvoorbeeld op 29 december 1812 Albertus Jan Klaus benoemd tot maire, tegenwoordig burgemeester, van Wilnis. Hij volgde toen zijn zwager op, Henricus Abraham van Doorn van Noordscharwoude, die benoemd was tot burgemeester van Mijdrecht. Deze mensen hadden zoveel bezittingen en belangen in Mijdrecht en Wilnis dat een groot gedeelte van de straatarme bevolking van hun gunsten afhankelijk was. Voordat Klaus burgemeester werd van Wilnis was hij belast met het innen van de belastingen in Mijdrecht, als burgemeester is hij ook nog een tijdje geschorst geweest omdat hij gemeentegelden zou hebben verduisterd. Een eveneens zeer invloedrijke familie was de familie Verdam. De in 1749 geboren Antonie Verdam, van beroep landbouwer, was gehuwd met Helena van Berkel, uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren, twee jongens, Adrianus en Jacob en twee meisjes Sara en Johanna Maria. De zoon Adrianus (1768-1824) was notaris en tevens nog raadslid in Mijdrecht. Tegenwoordig zou deze koppeling van functies op zijn minst vraagtekens oproepen. Zijn zoon Anthonie Verdam Azn. (1794-1841) was eveneens notaris in Mijdrecht en bovendien nog burgemeester van Vinkeveen. In 1841 werden de gemeenten Waverveen en Vinkeveen samengevoegd, tot de nieuwe gemeente Vinkeveen/Waverveen.

De tweede zoon van de eerder genoemde Antonie Verdam, Jacob Verdam, geboren in 1774, bracht het nog verder dan zijn broer Anthonie. Hij was eerst gemeentesecretaris van Wilnis-Oudhuijzen, voordat hij schout en secretaris van Mijdrecht werd en tenslotte in 1921 burgemeester van Mijdrecht en veel later, in 1850, ook van Wilnis-Oudhuijzen. In 1851 trad hij af, maar bleef nog raadslid en zelfs wethouder tot 1856. Hij was toen 82 jaar!

Hij was overigens gehuwd met de In 1782 geboren Geertrui van Wieringen, afkomstig uit een in Mijdrecht invloedrijk geslacht. Hun zoon, Klaas (1805) begon in 1840 als klerk en werd later secretaris en ontvanger van de gemeente Wilnis-Oudhuijzen. In 1851, toen zijn vader dus als burgemeester aftrad, werd hij tevens tot secretaris en ontvanger in Mijdrecht benoemd. Functies die hij tot zijn 79ste jaar vervulde. Daarna heeft hij nog een aantal jaren van zijn 'pensioen' kunnen genieten, want hij stierf op 29 oktober 1892 in de leeftijd van 87 jaar. Een sterk geslacht dus.

Het gecombineerde burgemeesterschap van Mijdrecht en Wilnis heeft nadien nog meer dan honderd jaar stand gehouden en wel tot en met burgemeester Van der Haar in 1971.

Uit het voorafgaande zal duidelijk zijn dat slechts een paar families in de Ronde Venen op gemeentelijk niveau de dienst uitmaakten. Maar ook op kerkelijk gebied waren deze families actief. Zo komen we de naam van K. van Wieringen jarenlang als president kerkvoogd van de Hervormde Kerk tegen en K. Verdam als secretaris.

Het is daarom niet te verwonderen dat het lezen van de raadsverslagen van de gemeente van 1821 tot 1836 binnen een kwartier is gebeurd. Gediscussieerd werd er niet. Men kwam allen bij elkaar om de begroting vast te stellen of een nieuw raadslid te benoemen als een zittend lid overleden was.

In hedendaagse verhoudingen stelde de begroting ook niet veel voor. Zo kwam men op vrijdag 13 juli 1821 in het gemeentehuis te Vinkeveen bijeen om de rekening van 1820 te vergelijken met de begroting voor dat jaar. Helaas wordt in de notulen niet weergegeven hoe de begroting 1820 was vastgesteld. De rekening over dat jaar bestond uit f. 1867.24 en een halve cent aan ontvangsten en f. 1476.-- aan uitgaven. Er was dus een voordelig saldo van f. 391.24 en een halve cent. Afgezet tegen de hedendaagse verhoudingen was dat een geweldig positief saldo. We moeten dit echter wel plaatsen in die tijd. De bemoeienis van de overheid was veel minder dan nu. Subsidies werden bijvoorbeeld niet verstrekt en het onderhouden van armlastigen was voornamelijk een taak van de kerken.

Het blijft interessant om oude (gemeente)archieven te bestuderen omdat wij ons langs die weg een beeld kunnen vormen van hoe er in voorgaande eeuwen in deze streken is geleefd.

Het lied van de Slijper

1. Komt vrienden in het rond,
minnaars van enen stiel,
ik zal u gaan verkonden
hoe ik door 't slijperswiel,
de kost verdien voor vrouw en kind,
schoon blootgesteld aan sneeuw en wind.

Terlierom teria!
Van linksom, rechtsom draait mijne steen
door het roeren van mijn been,
ju,ju,ju,ju,ju,ju,ju,ju!

2. De smid die moet hard werken
gestadig voor het vier;
hij durft hem niet versterken
met ene kan goed bier.
Terwijl ik ga op mijn gemak,
soms ook wel eens met een ledige zak.

3. De schoenmaker stijf gezeten
op ene pikkelstoel
zou kaas en droog brood eten,
maar als ik nood gevoel,
dan slijp ik tot de avond toe,
en zo heb ik nooit arremoe..

4. De kleermaker maakt ons kleren voor acht stuivers per dag; wil hij het loon vermeren, hij snijdt meer dan hij mag. Maar ik met mijnen slijpersteen ik win meer op één uur alleen.

6. Mijn vrouw die roept Victoria over de slijperstiel; zij vindt de grootste gloria in 't draaien van mijn wiel. Mijn kinders hebben geen ongemak: zij lopen met de bedelzak!

5. De maalter moet graan malen tot in het fijnste meel; hij doet dubbel betalen voor zijne droge keel. Maar ik door iever en door vlijt ik win mijn brood in rechtvaardigheid.

7. Sa, vrienden, voor het leste: alle ambachten zijn goed, maar 't mijn is toch het beste, schoon ik soms slapen moet op hooi en strooi in enen stal: dan heb ik de kost voor niemandal!

M O N U M E N T E N

Op 23 april hield drs. H.A.van Zwieten in gebouw Irene te Mijdrecht een voordracht over de onderwerpen Monumenten en Monumentenzorg. De spreker is voorzitter of lid van talrijke commissies en raden op dit terrein en is dan ook zeker als expert te beschouwen op het gebied van de monumentenzorg. Tevens is hij in het dagelijks leven burgemeester van de gemeente Woerden.

De heer van Zwieten pakte dit zware onderwerp op lichtvoetige wijze aan en zette aldus op boeiende wijze uiteen wat het Rijk zoal voor de monumentenzorg doet via een Rijkscommissie voor de monumentenzorg, als adviescollege voor de betrokken minister(s).

Hij legde er de nadruk op dat het rijks-monumentenbeleid langdurig een stiefkindje is geweest en helaas juist in de tijd voor de oorlog toen nog veel voor het nageslacht te redden was geweest..

Na heel veel en langdurige aandrang is er eindelijk in 1961 een monumentenwet gekomen en er is toen in een hoog tempo een zeer groot aantal monumenten op de rijks-monumentenlijst geplaatst. Dit is nogal haastig gebeurd door middel van veelal erg summiere omschrijvingen. De contacten met de gemeenten resp. de provincie waren daarbij tameijk gebrekkig.

Het gevolg is geweest dat, naar de huidige maatstaven, veel te veel monumenten op de lijst staan. De subsidies voor de monumentenzorg zijn namelijk sedert de eerste monumentenwet praktisch niet verhoogd, maar de kosten zijn wel sterk gestegen. De tweede monumenenwet kwam in 1988 en daaruit blijkt dat de Rijksoverheid ook hier wil decentraliseren.. De Gemeenten krijgen meer zeggenschap een ook de provincie, die voordien feitelijk buitenspel stond, krijgt meer invloed.

Wil de gemeente een actieve rol kunnen spelen op het gebied van de * eigen." monumenten, dan moet er eerst een Monumentenverordening komen en wel uiterlijk per 1 juli 1991. (gelukkig kunnen wij hier vermelden dat in de Ronde Venen onlangs zulk een verordening door de gemeenteraad is vastgesteld - red.) .

Er is nu sprake van een landelijk Monumenten Inventarisatie Projekt (LIP), waardoor het monumentenbestand op uniforme en deskundige wijze kan worden geïnventariseerd en de eerdergenoemde grote lijst flink kan worden ingekort. De gemeenten krijgen hierbij een adviserende taak en er moeten zwaarwegende argumenten zijn wil de rijkscommissie, resp. de minister, van dat advies afwijken..

Ook hier draait alles weer om het geld. De rijks-subsidiepot bevat voor dit doel jaarlijks 80 a 90 miljoen gulden en dat is de laatste 20 jaar nauwelijks veranderd. Er staan/stonden ca. 43000 monumenten op de rijkslijst en dat aantal moet binnen 8 jaar sterk verlaagd worden.

Veel particulieren menen, ten onrechte, dat als hun gebouwen, woningen of andere objecten, op de monumentenlijst worden geplaatst, dat alleen maar nadelen heeft, omdat men niet meer vrijelijk over zijn eigendom zou kunnen beschikken. Dat is niet juist.

Wel moet bij sloop of verbouwingsplannen toestemming aan de gemeente worden gevraagd, terwijl bij niet-monumenten een eenvoudige kennisgeving aan de gemeente voldoende is. Daar staan echter flinke belastingfaciliteiten en subsidie-mogelijkheden tegenover voor het onderhoud of de restauratie van de objecten.

Zoals gezegd krijgen de gemeenten met een verordening een grotere rot. Zij moeten wel een commissie van deskundigen benoemen ter advisering over monumenten die voor bescherming in aanmerking komen.. Dit kunnen gebouwen zijn, maar ook bijv. landschappen of typische bebouwing. Zo'n commissie van deskundigen is dikwijls een moeilijke zaak en daarom laten diverse gemeenten zich adviseren door de Provinciale Utrechtse Welstands Commissie.

De gemeente krijgt van het rijk vooralsnog een bescheiden vergoeding voor haar werk en moet zelf ook wat voor de goede zaak over hebben. Zo krijgt Woerden f.3000.- op jaarbasis van het Rijk en heeft thans zelf een budget van f. 130.000.--. voor ca. 60 monumenten in de gemeente. Al met al was het een leerzame avond, waarbij ook enige wethouders en onze ex-burgemeester Haitsma. acte de presence gaven.

Na de pauze werd er dan ook in ruime mate gebruik gemaakt van de gelegenheid tot het stellen van vragen, waarbij o.a. werd gesproken over "schil-retauraties"(behoud of restauratie-werkzaamheden aan de buitenkant), over "terug-restaureren" (het weer. geheel of gedeeltelijk in de oude staat brengen) . Ook bleek dat bomen voorlopig nog niet op monumentenlijsten voorkomen, maar dat verandert misschien in de toekomst nog wel.

Volgens de spreker zullen panden over het algemeen in waarde stijgen als zij op de monumentenlijst worden geplaatst. Anderzijds kan dat natuurlijk ook praktische bezwaren opleveren en daarmee wordt zeker rekening gehouden.

Voor onze historische vereniging ligt hier een duidelijk taak in het verschiet, want in onze kring is natuurlijk veel kennis aanwezig over de lokale situaties. Zo is tijdens de vergadering al gewezen op de typische Amsterdamse bouwstijl van het 'Kockman-pand' in de Dorpsstraat te Mijdrecht, dat mogelijk gesloopt gaat worden. Zulke zaken dienen dus tijdig te worden gesignaleerd.

Zijn er onder onze leden belangstellenden die aan 'monumenten-advisering' willen meehelpen, dan graag spoedig een berichtje aan het bestuur.

A k t i v i t e i t e n

U wilt toch ook dat wij activiteiten blijven onplooien. zoals lezingen, excursies, filmavonden e.d. Wij ook, maar de bestuursleden kunnen (en willen) niet alles alleen doen.

Voor de evenementen commissie zijn daarom twee of drie leden nodig die, samen met een bestuurslid, plannen maken en ook uitvoeren, voor het komende seizoen.

Best een leuke klus die U hoogstens een paar uur in de maand kan gaan kosten.

Bent U geïnteresseerd? Dan even snel contact opnemen met een van de bestuursleden.

WIJ WENSEN U ALLEN EEN GESLAAGDE VACANTIE TOE !!

D I V E R S E N

KLUBHUIS geopend

U weet het toch nog wel. Op dinsdagavond tussen 20.00 en 22.00 uur is onze documentatie-commissie o.l.v. Theo De Schrijver in het Prinsenhuis te Mijdrecht aan het werk. U bent altijd welkom om daar een kijkje te komen nemen en U kunt dan meteen terecht in onze bibliotheek. Helaas kunnen boeken e.d. nog niet worden uitgeleend. Inzien is natuurlijk wel mogelijk.

O p g r a v i n g e n

Er zijn nog steeds geen nieuwe opgravingen gestart. Wel hebben wij een tereintje in oud-Mijdrecht op het oog en wordt gewerkt aan de nodige vergunningen en deskundige assistentie. Verder hopen wij als t.z.t. de Ringweg wordt verlegd (daarvan is sprake, zoals U uit de plaatselijke media hebt kunnen lezen), de gelegenheid te krijgen daar op bepaalde gedeelten opgravingen te doen. Er zijn namelijk sterke aanwijzingen dat juist onder een deel van die weg de fundamenten moeten liggen van "het Huis van Mijdrecht", waarvan o.a. in onze vorige editie gewag werd gemaakt.

Excursie Fort aan de Drecht op 28 mei

Met een deelname van ongeveer 35 personen was de excursie naar het Fort aan de Drecht een succes. Doch met alleen door de grote deelname maar vooral om hetgeen de drie leden van het I.V.N., die de excursie begeleidden, wisten over het fort en zijn omgeving. Allereerst gaf de heer Lamee in het Prinsenhuis een zeer interessante uiteenzetting over het ontstaan van verdedigingswerken sinds de middeleeuwen. Tevens vertelde de spreker het een en ander over het te bezoeken verdedigingswerk.

In het fort aangekomen werd in drie groepen een rondleiding verzorgd zowel binnen als rondom het fort. Dat de elektrische verlichting niet meer functioneerde was geen probleem want met kaarsen en zaklantaarns werd een aangename sfeer geschapen. Het fort verkeert zeker intern nog in een redelijke staat. De buitenkant begint toch behoorlijk tekenen van verval te vertonen. De directe omgeving is zeker in deze tijd van het jaar een paradijs van rust hoewel de bebouwing van Uithoorn angstwekkend dichtbij begint te komen. Het is daarom een goede zaak dat het fort niet voor het publiek toegankelijk is. Het was een interessante en leerzame avond dankzij de IVN-leden.

KOPIJ BLIJFT STEEDS WELKOM !

BIJLAGE

Deel 3: DE N.S.B. IN VINKEVEEN

Het nationaal-socialisme in Duitsland

De Eerste Wereldoorlog was in 1918 geëindigd met een nederlaag voor Duitsland. De Duitsers waren die oorlog begonnen zonder er rekening mee te houden dat ze hem ook wel eens zouden kunnen verliezen. Het land waande zich oppermachtig, niet alleen vanwege zijn machtige, industriële complex dat vanaf de 19e eeuw was opgebouwd, maar ook door de opvattingen van mensen als de militairist Von Moltke, de componist Wagner en de filosofen Lagarde, Hegel en Nietzsche. Zij hadden het Duits-zijn verheerlijkt en bij hun landgenoten een superioriteitsgevoel aangekweekt.

De schok van de nederlaag was voor de vaderlandslievende Duitser dan ook hard aangekomen. Daar kwam nog het aftreden van de keizer bij en het vredesverdrag van Versailles dat het land een jaar later was opgelegd en dat door de Duitsers als een dictaat werd gezien. Teleurgesteld als ze waren hielden ze de regering in Berlijn verantwoordelijk voor de smadelijke nederlaag; de leden ervan werden de "novembermisdadigers" genoemd.

Eén van hen die de nederlaag niet konden verkroppen was Adolf Hitler. Geboren in Oostenrijk kwam hij na de middelbare school en de Weense Academie voor Schilderkunst (die hij beide niet afmaakte) in 1914 in het leger. Daar leefde hij op; hij toonde zich een goed, zij het zonderling soldaat die ook toen al van leer trok tegen joden, pacifisten en socialisten.

Na de oorlog kwam hij in München terecht in een kring van lieden die de nederlaag evenmin konden verwerken. Ze hadden een nationalistische partij opgericht, de **Deutsche Arbeiterpartei**. Hitler werd er lid van en weldra zelfs de leider. Later zou hij aan de naam van de partij nog de woorden "nationaal socialistisch" toevoegen; het werd de NSDAP. Op een politieke bijeenkomst in een zaaltje van de Hofbraukeller te München, in oktober 1919, sprak hij voor een gehoor van 111 mensen. Na zijn redevoering van een half uur waren de toehoorders als geelektriseerd. Het enthousiasme was zo groot dat een beroep op de vrijgevigheid van de aanwezigen leidde tot een opbrengst van driehonderd Mark. Wat Hitler naast de geestdrift van zijn toehoorders, vooral veel voldoening gaf was zijn gebleken welsprekendheid.

De ideologie van het nationaal-socialisme was niet, zoals die van veel andere politieke partijen, een samenhangend geheel, maar veeleer een verzameling opvattingen en sentimenten. Liberalisme, socialisme en communisme wezen de nationaal-socialisten af. Ze verwierpen de parlementaire democratie, legden sterk de nadruk op land, volk en natie en verheerlijkten de macht. Aan het hoofd van het land behoorde naar hun opvatting een sterke man de staan, een **Führer** of leider. Deze werd geacht de wil van het volk te vertegenwoordigen en zou aan niemand verantwoording schuldig zijn; hij zou geen wetten uitvaardigen maar maatregelen nemen. Het "echte" Duitse volk behoorde naar de mening van de nationaal-socialisten tot het arische **ras** en was op mytische wijze verbonden met het woongebied. Het kapitalisme werd verworpen omdat het neerkwam op de heerschappij van het geld; het socialisme omdat het opriep tot klassenstrijd. In plaats van tot eenheid van de volksgemeenschap. Nationaal-socialisten propageerden de corporatieve staat, opgebouwd uit beroeps- en bedrijfsorganisaties en gekenmerkt door een verregaand overheidsingrijpen. Joodse en "ontaarde" kunstuitingen werden afgewezen, evenals de denkbeelden van christenen, socialisten, vrijmetselaars en democraten. De vrouw diende niet buitenshuis te werken, maar thuis te blijven om arische kinderen te baren. Overigens zijn verscheidene van de opvattingen gedurende het bestaan van het Derde Rijk om praktische redenen aangepast of gewijzigd.

De ideeën van het nationaal-socialisme vonden in Duitsland veel weerklank omdat ze aansloten bij het wijdverbreide gevoel van verbittering over het verlies van de oorlog en de ondergang van het keizerrijk. Toch behaalde de partij bij de verkiezingen voor de Rijksdag lange tijd niet meer van 10 tot 12 zetels. Pas na het uitbreken van de economische crisis in 1929, die vooral de middenstand trof, werden het er snel meer. In 1930 waren het er 107 (18,31!),

In juli 1932 zelfs 230 (37,4i). In november 1932 verloor de NSDAP weliswaar iets (33,li(, 196 zetels), maar ze bleef de grootste partij. Op grond hiervan werd AdoK Hitler op 30 januari 1933 benoemd tot rijkskanselier.

De situatie In Nederland

Na het beëindigen van de Eerste Wereldoorlog was het In Europa weliswaar vrede geworden, maar rust heerste er nog lang niet. De staatslieden van de oude stempel werden niet In staat geacht een nieuwe maatschappij op te bouwen. In Rusland was al in 1917 de revolutie uitgebroken. Ook in Italië heerste onvrede. Dat land behoorde dan wel tot de overwinnaars maar vond dat het daaruit te weinig voordeel had verkregen. Na een "mars op Rome" kwam Mussolini er in 1922 aan de macht. Hij stichtte een fascistische staat, waarin alle macht toevalt aan het staatshoofd. In Spanje trok de fascist De Rivera de macht aan zich; in Frankrijk, Engeland en België probeerden zijn geestverwanten De la Roque, Mosley en Degrelle zonder succes hetzelfde. In Rotterdam riep de Nederlandse socialist Troelstra de arbeidersmassa op de macht te grijpen, maar zijn oproep vond geen gehoor. Al deze acties kwamen voort uit het verzet tegen de bestaande rechtsstaat die met zijn bekrompen partijstrijd veel problemen van na de oorlog onopgelost liet.

Die "bekrompen partijstrijd" woedde ook in Nederland. Aan het einde van de jaren twintig waren in ons land 56 partijen en partijtjes actief en nog eens 76 groeperingen die zich aangetrokken voelden tot het fascisme.

Eén ervan werd geleid door Anton Mussert, een hoofdingenieur van de Provinciale Waterstaat van Utrecht. Om niet nog eens een partij te beginnen richtte hij op 14 december 1931, samen met C. van Geelkerken, een "beweging" op, de Nationaal Socialistische Beweging, afgekort NSB. Anders dan een partij, die volgens Mussert uitsluitend groepsbelang voorstond, diende zijn beweging de belangen van het gehele volk, verbonden als dit was door bloed en bodem. Mussert nam grote delen over van de filosofie van Kegel. Deze meende onder andere dat de staatswil gepersonificeerd diende te zijn in de persoon van de Leider. Deze realiseert de hoogste staatsidee; In hem beleeft de volkse gemeenschap zichzelf als eenheid. Bij de Germaanse volkeren wordt een leider niet gekozen door het volk maar krijgt hij deze positie omdat hij de roeping daartoe in zich voelt.

Op grond van deze hegeliaanse opvattingen streefde de NSB naar een krachtig staatsgezag, dat onafhankelijk zou zijn van geldmagnaten en kerkelijke overheden en gedragen zou worden door de "volksgeest". Verder pleitte de beweging voor herziening van het kiesrecht, reorganisatie van verouderde en ondoelmatige instellingen en afschaffing van het parlement. In plaats daarvan zou de Leider een bestuurscollege moeten samenstellen op grond van de gedachte dat "de ware zedelijke wil en deskundigheid slechts leven in een gering aantal personen". De regering zou moeten worden toevertrouwd aan de Leider. Deze zou uitsluitend verantwoording schuldig zijn aan de koning die de belichaming is van de nationale traditie en van het volk als geheel. De koning kon een referendum uitschrijven over de vraag of de Leider goed heeft geregeerd. Voor de militaire dienst, zo vond de NSB verder, dienden uitsluitend uitgezochte jongelui in aanmerking te komen die beschikken over bepaalde geestelijke en lichamelijke eigenschappen. Zij die bij deze selectie zouden afvallen, en dat was de meerderheid, moesten het land op andere wijze dienen: door middel van arbeidsplicht en het schoonhouden van kazernes. Leerstellingen en handelingen tenslotte die de eenheid en de onafhankelijkheid van de natie en de goede zeden aantastten, zouden onderdrukt moeten worden.

Wat de joden betreft kwam de NSB pas in 1938 tot een stellingname, onder druk vooral van de Duitsgeoriënteerden onder haar leden. Alle joden die al voor 1918 In Nederland woonden konden als gewone staatsburgers worden beschouwd. Zij die daarna naar ons land waren gekomen moesten zo snel mogelijk weer vertrekken. Om hen onder te brengen had Mussert een stuk land op het oog In de drie Guyana's (Nederlands- Frans- en Brits-Guyana) in Zuid-Amerika.

Een jaar na de oprichting had de NSB 1.000 leden; aan de eerste Landdag,

op 7 Januari 1933, namen 600 leden deel. Bij die gelegenheid werd ook de WA gepresenteerd, de Weerbaarheidsafdeling van de NSB die in november 1932 was opgericht naar het voorbeeld van de Duitse SA. Bovendien verscheen het NSB-weekblad "Volk en Vaderland", dat door colporteurs op straat werd verkocht. De tweede Landdag, in september 1933, trok al 6.000 bezoekers. In 1934 was hun aantal verdubbeld; in 1935 liep het op tot 26.000. Achteraf blijkt 1935 het vooroorlogse hoogtepunt van de NSB te zijn geweest. In dat jaar had de beweging 44 kringen. Iedere kring bestond uit een aantal groepen van maximaal 200 leden. Een groep was opgedeeld in buurten; de buurt weer in blokken. Een blok telde 8 tot 12 leden, met aan het hoofd een blokleider.

In 1935 nam de NSB deel aan de (Statenverkiezingen, hoezeer ze het democratische systeem aan het begin van haar bestaan ook had verfoeid. Ze behaalde 8.IX van de stemmen. Die uitslag bracht een schok teweeg in alle politieke gelederen. De belangrijkste democratische partijen en groeperingen riepen de stichting "Eenheid door Democratie" in het leven. Ze bundelden hierin hun krachten, met als doel de strijd aan te binden tegen de door Mussert voorgestane dictatuur. In hoeverre dit initiatief heeft bijgedragen tot de latere neergang van de NSB is moeilijk vast te stellen.

Op de Landdag van oktober 1935 stond Mussert voor een dilemma: moest hij kiezen voor het nationaal-socialisme Duitse stijl (iets waarvan Van Geelkerken voorstander was) of voor de Nederlandse "volkswil" en de "volksgeest" zoals de NSB die tot dan toe had gepropageerd? Hij koos uiteindelijk voor het eerste. De Landdag nam daarop een solidariteitsverklaring met nazi-Duitsland aan, gebaseerd op Hitlers rassentheorieën. Voor Van Geelkerken en zijn groep was die keuze aanleiding de verheerlijking van het Duitse fascisme onder diens "geniale **Fuhrer**" nog eens dik aan te zetten. (Deze richtingenstrijd speelde ook in Vinkeveen).

Het succes van de NSB bij de verkiezingen van 1935 maakte bij de politieke partijen nog iets anders los. Hun voormannen beseften dat talloze werkelozen vooral uit wanhoop op de NSB hadden gestemd en zonnen daarom op maatregelen. De socialistische beweging bijvoorbeeld kwam met een "Plan van de Arbeid" dat veel bijval kreeg. Het gevolg van dit soort initiatieven was dat de NSB bij de Kamerverkiezingen van 1937 bijna de helft van haar aanhang verloor.

Voor veel NSB'ers, onder wie ook prominente, was deze nederlaag aanleiding voor het lidmaatschap te bedanken - en dat leidde weer tot bezuinigingen in de beweging en tot beperking van de activiteiten. Er rees zelfs twijfel over het leiderschap van Mussert. Toen de NSB echter op 7 oktober 1937 te Lunteren een "Appel van Getrouwen" hield, bleek de opkomst onverwacht groot en het vertrouwen in Mussert ongeschokt.

De crisis in de beweging zette echter door. Mussert, die op de Landdag van 1935 al geweigerd had de Italiaanse inval in Abessinie te veroordelen, praatte ook de **Anschluss** van Oostenrijk, de bezetting door Duitsland van het Sudetenland en later die van geheel Tsjecho-Slowakije goed. Bij de Statenverkiezingen van 1939 kreeg hij hiervoor de rekening gepresenteerd; de NSB behaalde nog slechts 3,8% van de stemmen. In het voorjaar van 1940 telde de beweging minder dan 30.000 leden, nog maar een kwart van het bestand van een aantal jaren terug.

Er zijn geen bewijzen dat Mussert vooraf op de hoogte is geweest van de Duitse inval in Nederland op 10 mei 1940. Wel had hij kort tevoren gezegd bij een eventuele Duitse inval niets te zullen ondernemen en dat hij het liefst aan Duitse kant zou willen meevechten tegen Engeland en Frankrijk. Na zo'n Inval zouden volgens hem eerst de ervaringen moeten worden bezien die elders waren opgedaan. Hij doelde daarbij op Noorwegen, waar Quisling na de Duitse overval de leiding van het landsbestuur had gekregen. Kennelijk verwachtte ook hij in zo'n positie te zullen komen.

In de meidagen van 1940 was Mussert ondergedoken in het Gooi. Drie dagen na de Nederlandse capitulatie kwam hij tevoorschijn. Hij liet, via een luitenant, de Duitse bezetter weten een regering gereed te hebben waarin plaats was ingeruimd voor vier Duitsers. De overige ministersposten zouden door kandidaten van zijn keuze worden bezet. De Duitsers reageerden echter niet. Op

19 mei moest Mussert uit de krant vernemen dat Hitler Seyss-Inquart had benoemd tot Rijkscommissaris. Later zou hij die dag bestempelen als de onaangenaamste uit zijn leven.

De NSB In Vinkeveen

Ook In Vinkeveen kwam het tot de oprichting van een NSB-afdeling. Voorzover nog is na te gaan hebben vijf personen daartoe het initiatief genomen. De beweging kreeg in het dorp veel aanhang; in de oorlog werd zelfs gesproken van 400 leden. Maar volgens degenen die destijds de administratie voerde, zijn het er nooit zoveel geweest. Om welk aantal het in werkelijkheid ging is niet (meer) bekend. In documenten die bewaard zijn gebleven is in elk geval altijd sprake van een kleiner ledenbestand. Volgens een lijst van 1 december 1936 van kring 44 (deze kring omvatte de groepen Breukelen, Loosdrecht, Loenersloot, Vinkeveen en Abcoude) telde de groep Vinkeveen op dat moment 37 leden en 8 voorlopige leden. Van de zes te vervullen functies in Vinkeveen werden die van groepsleider, plaatsvervangend groepsleider, groepsorganisator en groepssecretaris bekleed door één van de oprichters; die van groepspenningmeester door een andere Vinkevener en die van groepspropagandist door iemand uit Wilnis. Een ledenlijst van december 1942 van kring 25 (De Vechtstreek, waartoe Vinkeveen op dat moment behoorde) toont een totaal bestand van 260 leden.

Voorts wordt melding gemaakt van 31 WA-, 40 NVSO-, vier Jeugdstormkaderen en drie nieuwe leden en van 20 personen die zijn ingezet bij Duitse krijgsmacht-onderdelen. Niet duidelijk is of deze 98 deel uitmaakten van het ledenbestand van 260 of daar nog bij opgeteld moeten worden. In Juli 1944 wordt melding gemaakt van 286 leden en 52 sympathisanten. Hoeveel van hen uit Vinkeveen kwamen is niet meer te achterhalen. Het gebied van de NSB-kring De Vechtstreek was nogal ruim. Het besloeg zowat het gehele noordwesten van de provincie Utrecht en werd begrensd door een lijn die van Utrecht over Maarssen, Haarzuilens en Kockengen liep, de provinciegrens volgend naar Nigtevecht en Oud-Loosdrecht en dan over Maartensdijk naar Utrecht.

Volgens een voormalige NSB'er zijn na de bevrijding 135 Vinkeveners opgepakt en geïnterneerd in Nieuwersluis. Ook elders zijn nog NSB'ers uit Vinkeveen ingesloten geweest, waaronder in Westerbork. Op 1 mei 1946 deed de politie van Vinkeveen nog opgave van 114 politiek verdachte personen. Hoe het ook zij, de NSB had in Vinkeveen een behoorlijke aanhang, het dorp behoorde, percentageel gezien, tot de grotere gemeenschappen van het land. Volgens een oud-lid zelfs tot op één na de grootste. De aanhang van de beweging moge blijken uit onderstaand overzicht van de drie verkiezingsuitslagen.

	Prov. Staten 1935		Tweede Kamer 1937		Prov. Staten 1939	
	kiesger	NSB lijst 12	kiesger	NSB lijst 15	kiesger	NSB lijst 4
District I (stembureau Raadhuis)	650	46	673	32	721	33
District II (stembureau Bondsgebouw)	604	48	652	34	628	41
District III (stembureau Waverveen)	394	63	395	42	389	33
District IV (stembureau Groenl.kade)	206	12	212	12	199	14
Totaal gemeentelijk		9,1%		6,2%		6,2%
Totaal landelijk		8,1%		4,2%		3,8%

Omdat er in die tijd nog stemplicht bestond mag worden aangenomen dat vrijwel iedere kiesgerechtigde zijn stem heeft uitgebracht. En ofschoon de NSB in 1937 en 1939 ook in Vinkeveen verlies leed was dit toch veel geringer dan landelijk het geval was. In 1939 bleef de beweging zelfs gelijk ten opzichte van 1937.

Vanwaar die grote aanhang voor een nieuwe politieke partij in een dorp als Vinkeveen, dat toch vrij geïsoleerd lag en in 1938 slechts 4437 Inwoners telde? En waarom zijn het vooral Nederlands-Hervormden geweest die in Vinkeveen op de NSB stemden?

Wat het eerste betreft is het moeilijk een antwoord te vinden. Wel is duidelijk dat de armoede, een gevolg van de economische crisis, veel mensen er toe bracht hun stem uit te brengen op de nieuwe beweging, die een volstrekt andere aanpak van de problemen voorstond dan de bestaande partijen. De werkloosheid in de jaren dertig was hoger dan ooit. In 1933-1934 bedroeg het aantal werkzoekenden in Nederland ongeveer 300.000; in 1936 was het opgelopen tot zo'n 525.000. En dat op een bevolking van ongeveer 8 miljoen. Omgerekend naar hedendaagse verhoudingen komt dat neer op 1 miljoen werkelozen. Ook in Vinkeveen was de werkloosheid groot. Hoe groot is niet bekend; in het gemeentearchief zijn geen documenten meer aanwezig waaruit dit kan worden afgeleid. Maar het zal ongetwijfeld in verhouding zijn geweest met de landelijke trend. Uiteraard had de grote werkloosheid ook gevolgen voor de middenstand die het in de meeste gevallen nauwelijks beter had dan de werkeloze arbeider.

Daarentegen zag men dat in nazi-Duitsland in economisch opzicht successen werden geboekt; dat de werkloosheid er afnam - Duitse bedrijven wierven zelfs arbeiders in Nederland - en dat de levensstandaard verbeterde. Bovendien heersten er rust en orde. Dat de ideologie die dit had bewerkstelligd ook andere oogmerken had was voor veel Nederlanders aanvankelijk geen bezwaar; men nam dat op de koop toe of zag de gevaren niet die in deze ideologie schuilden. Dat het stemmenaantal in 1937 terugliep, ook in Vinkeveen, duidde er echter op dat niet iedere NSB-stemmer van 1935 blijvend gewonnen was voor de Idealen van Musserts beweging.

Waarom de NSB-aanhang in Vinkeveen zoveel Nederlands-Hervormden telde heeft ook een vooraanstaand oud-lid van de beweging niet kunnen verklaren. Landelijk gezien immers waren de leden niet alleen afkomstig uit alle lagen van de bevolking, maar blijken ze ook van uiteenlopende godsdienstige signatuur te zijn geweest; zelfs joden waren lid!

Er is wel eens gezegd dat het te maken zou hebben met het feit dat de hervormden in Vinkeveen hervormd waren op gereformeerde grondslag en tot de zogenaamde Gereformeerde Bond behoorden, een groepering die grote waarde hecht aan het overheidsgezag. Maar volgens een oud-lid waren er maar weinig Bonders lid van de NSB. In Wilnis was dit echter wel het geval.

Ook iets anders kan een rol hebben gespeeld. Het Nederlands episcopaat had zich al in januari 1934 uitgesproken tegen het lidmaatschap van de NSB door ambtsdragers in de rooms-katholieke kerk. En in 1936 maakten de bisschoppen bekend dat aan rooms-katholieke gelovigen de sacramenten geweigerd zouden worden indien zij in belangrijke mate de NSB steunden. In januari 1941 werd die maatregel nog verder aangescherpt; de sacramenten zouden vanaf dat moment ook worden geweigerd aan gelovigen die gewoon lid waren. En paus Pius XI had in zijn encycliek "**Mit brennender Sorge**" van 1937 al gewezen op het gevaar van het nationaal-socialisme. Ook de generale synode van de Gereformeerde Kerk liet in november 1936 weten dat voor haar lidmaten het lidmaatschap van de NSB niet te rijmen viel met de gereformeerde geloofsbelijdenis. De Nederlandse Hervormde Kerk echter heeft voor de oorlog nooit een dergelijke uitspraak gedaan.

De NSB in de oorlogsjaren

In de meidagen van 1940 had het Algemeen Hoofdkwartier van het Nederlandse leger bevel gegeven vreemdelingen en Nederlanders op te pakken en te Interneren die staatsgevaarlijk geacht konden worden. Aanvankelijk had men er

800 op het oog, voor het merendeel NSB'ers, maar het zouden er uiteindelijk veel meer worden. Volgens een oud-lid, die ook opgepakt werd, zijn het er in Vinkeveen ongeveer 40 geweest. Ze werden met een bus van huis opgehaald en naar de Rietlanden in Amsterdam gebracht. Na de capitulatie keerden zij naar huis terug. Daarna duurde het niet lang meer of de NSB werd de enige nog toegestane politieke partij.

Het aantal leden werd nu snel groter. Zo snel zelfs dat het hoofdkwartier van de NSB in Utrecht op 16 augustus 1940 een circulaire deed uitgaan met de mededeling dat wegens overstelpende drukte op de afdeling ledenregistratie er voorlopige bewijzen van lidmaatschap zouden worden uitgegeven. Zo'n bewijs was twee maanden geldig. Binnen die periode moesten de kringen het onderzoek naar de betrouwbaarheid van het nieuwe lid hebben afgerond. Deze "meikevers", zoals de door de vooroorlogse NSB-leden werden genoemd, waren intussen al wel contributieplichtig. Bovendien zouden ze gaan behoren tot de zogenaamde Tweede Ban; hun stamboeknummers zouden lopen vanaf 100.001.

Ofschoon de NSB zich nauw verwant voelde aan de Duitse NSDAP en men in haar rijen wellicht een zekere hoerastemming had mogen verwachten na de Duitse Inval, gaf de beweging toch al snel, op 20 mei 1940, een circulaire uit met 16 voorschriften die moesten voorkomen dat de leden zich al te triomfalistisch zouden gedragen» zowel ten aanzien van het Nederlandse volk als tegenover de Duitse militairen. De leden kregen opdracht elk openbaar vertoon te vermijden; geen "Hou-Zee"-groet te brengen aan niet-leden of Duitse soldaten en alleen op ledenvergaderingen het zwarte partijhemd te dragen. Persoonlijke wraaknemingen op eerder ondervonden vernederingen werden ten strengste verboden. Wel mocht men van zo'n behandeling melding maken, maar dan wel met naam en toenaam. De leden werden bovendien uitgenodigd ook melding te maken van geboden hulpvaardigheid. Tegenover Nederlandse autoriteiten mochten ze zelfbewust optreden, maar onder geen beding arrogant of overmoedig. Aan het Duitse gezag dienden ze zich volledig te onderwerpen. De inhoud van de circulaire mocht overigens alleen mondeling worden doorgegeven.

In Vinkeveen werden de NSB-bijeenkomsten gehouden in café "De Chocobron" (thans Herenweg 212). Het verbod op het openbaar dragen van het uniform gold slechts voor korte tijd, zodat men op straat al spoedig geüniformeerde leden van de WA, het NSKK of de SS zag verschijnen. Ook de Nationale Jeugdstorm liet zich zien; op zaterdagmiddag marcheerde ze vaak door het dorp. Deze beweging, in 1934 opgericht en twee jaar later verboden, werd op 8 juni 1940 heropgericht. Hoewel ze een niet-politieke groepering heette te zijn vormden haar ideeën in grote lijnen een afspiegeling van de NSB-ideologie. Alle "Arische" jongens en meisjes van 10 tot 18 jaar konden er lid van worden. Op haar hoogtepunt had de jeugdstorm 16.000 leden. Vinkeveen had twee "vendels"; één voor jongens en één voor meisjes. Aanvankelijk kwamen ze bijeen in Baambrugge, maar later lieten ze zich ook in het eigen dorp zien. De Vinkeveense vendels namen ook deel aan de kringmanifestaties op het landgoed "Vijverhof" in Breukelen. Op weg daarheen werden ze in Ter Aa soms gemolesteerd; reden waarom er later volwassenen meegingen om de jongens en meisjes te beschermen.

Toen op "Dolle Dinsdag" (5 september 1944) veel Duitsers en NSB'ers richting Duitsland vluchtten, waren onder de laatsten slechts weinig Vinkeveners. Van degenen die wel vluchtten kwamen de mannen in Emmen terecht en de vrouwen en kinderen in een opvangkamp op de Lüneburgerheide. De overigen hebben mogelijk geredeneerd dat het in Duitsland nauwelijks veiliger was, gezien de hevige bombardementen. Bovendien was de hoop op de eindzege bij de meesten allang verdwenen. Wie daarin nog had geloofd was dat geloof kwijtgeraakt toen na de invasie in Normandië de geallieerden in Europa vaste voet aan de grond bleken te kunnen krijgen.

Toch waren er nog wel leden die verklaarden "tot de laatste man" te willen doorvechten. De in Vinkeveen woonachtige kringorganisator was dat echter niet van plan. Hij was kennelijk al tot het inzicht gekomen dat hij achter een verloren zaak stond. Op 13 december 1944 moet hij zich op een zodanige wijze over de situatie hebben uitgelaten dat de kringleider Doude van Troostwijk na een vergadering op de 14e in het NV-huis te Utrecht bij Mussert

werd ontboden. Wat de kringorganisator precies heeft gezegd, en wat Doude van Troostwijk daarop tegenover Mussert als commentaar heeft gegeven, is niet bekend. Feit is wel dat Mussert na het gesprek met Doude van Troostwijk districtleider Van der Land opdracht gaf de betreffende kringorganisator als lid van de beweging de royeren. Dat dit ook inderdaad is gebeurd blijkt uit een brief van 14 februari 1945 van de districtsorganisator Steenge (die toen al In Assen zat) aan Van der Land met daarin een afschrift van het betreffende ontslagbesluit. Mogelijk is dit royement voor de ontslagen kringorganisator aanleiding geweest zich op 5 mei 1945 te melden op de BS-post bij café "De Viersprong" met het verzoek hem een geweer te geven, want "dan ga Ik met jullie meevechten". Het wapen werd hem uiteraard geweigerd.

In Duitse krijgsdienst

Voor de oorlog. In 1932, had de NSB al de WA opgericht. Weliswaar werd de "Weerbaarheidsafdeling" na een paar jaar verboden, maar na de Duitse inval in 1940 werd ze opnieuw in het leven geroepen. Uit haar rijen werd ook Musserts lijfwacht gerecruteerd die op 9 november 1940 voor het eerst naar buiten trad. Volgens het NSB-maandblad "Fotonieuws" van december 1940 ging het om "een kleine, maar fiere troep kameraden, marcheerende in stramme discipline die in hun verleden reeds blijk gaven zich op leven en dood met den Leider en zijn Beweging verbonden te voelen". Hiervan maakten ook twee Vinkeveners deel uit. Hoeveel Vinkeveners uiteindelijk tot de WA zijn toegetreden is niet meer te achterhalen; een ex-lid denkt dat het er tussen acht en twaalf zijn geweest.

Een andere organisatie waartoe veel NSB'ers toetraden was het Duitse NSKK. het **National-Sozialistisches Kraftfahrer Korps**. Het was een op militaire leest geschoeide transportorganisatie waarvan tijdens de oorlog zeker 4.000 Nederlanders deel uitmaakten, voornamelijk NSB'ers. Onder hen vier Vinkeveners, voorzover bekend althans; het kunnen er meer zijn geweest.

Vanuit zijn lidmaatschap van de Jeugdstorm is een 16-jarige Vinkevener toegetreden tot de **Technische Nothilfe**, een organisatie die zich voornamelijk bezighield met de stellingbouw onmiddellijk achter de frontlinie. Hij meldde zich aan vanwege de verdiensten en wist nauwelijks waar het precies om ging. Na een opleiding in Austerlitz ging het in een dagenlange treinreis door Tsjecho-Slowakije naar een Poolse havenstad en vervolgens over zee naar Riga, in Letland. In die stad stonden de Russen echter al bijna voor de poorten en raakte hij betrokken bij de straatgevechten. Na de val van Riga, op 15 oktober 1944, trok hij met de Duitse troepen terug. Begin mei 1945 werd hij in de buurt van Berlijn krijgsgevangen gemaakt. Hij werd op transport gesteld naar Gorkl en daar aan het werk gezet in de zoutmijnen. Elke morgen om zes uur appèl, weer of geen weer; geen enkele bewegingsvrijheid en een uiterst slechte verzorging. Iedere dag werken, ook op zondag, en 's avonds alleen soep en een dikke snee brood - voor vier man. Na negen maanden in de zoutmijnen werd hij, samen met Russische politieke gevangenen, tewerk gesteld in een havenstad. In het voorjaar van 1946 werd hij, door bemiddeling van het Rode Kruis op transport gesteld naar Duitsland. Voor hij aan de westelijke geallieerden werd overgedragen verbleef hij, sterk vermagerd, in een soort verzorgingskamp om aan te sterken; de Russen wilden blijkbaar niet dat in het westen al te duidelijk zou zijn hoe slecht ze hun krijgsgevangenen behandelden. De groep gevangenen waartoe hij behoorde werd uiteindelijk overgedragen aan de Engelsen die hen onderbrachten in het dorpje Engelskirchen bij Königswinter. Voor hem deden die namen, die verbonden waren met "engelen", hen alle eer aan; het leek alsof hij in het paradijs was aangekomen. Na drie weken werd hij overgedragen aan de Nederlandse autoriteiten. Via Eindhoven, Amersfoort en Drachten belandde hij uiteindelijk in Nieuwersluis, waar hij geïnterneerd bleef tot eind 1946.

Nog meer Vinkeveners streden aan het oostfront. Twee van hen sneuvelden er; twee anderen staan officieel nog steeds geboekt als vermist. Ze waren toegetreden tot de SS. Deze "beschermeenheid" (SS is een afkorting van **Schutzstaffel**) was aanvankelijk een paramilitaire eenheid die tot taak had als lijfwacht op te treden van Hitler en andere hoge parijfunctionarissen. De SS

zou een raszuiver Germaans keurkorps zijn dat de nazl-ideologie hoog hield en waarvan de leden ook in hun persoonlijke leven de uiterste consequentie moesten trekken. Later werd de organisatie gesplitst in de **Totenkopfverbände** (voor de bewaking van de concentratiekampen) en de **Verfügungstruppen**, een van de **Wehrmacht** onafhankelijke strijdgroep die rechtstreeks onder bevel van Hitler stond. Deze laatste formatie zou zich ook tegen de **Wehrmacht** moeten keren als deze ooit zou pogen de **Führer** ten val te brengen. Ook in de bezette "Germaanse" gebieden, waartoe ook Nederland behoorde, werden Germaanse SS-eenheden gevormd die trouw zwoeren aan Hitler en aan SS-leider Himmler. Het politieke streven van de SS was er op gericht alle Germaanse volkeren uiteindelijk te verenigen in één Groot-Germaans rijk. Veel Nederlandse nationaal-socialisten hadden weinig met dat streven op, onder wie Mussert. Hij ging ervan uit dat in het "Nieuwe Europa" van de toekomst Duitsers en Nederlanders als vrije volkeren zouden samenwerken. Binnen een Duitse hegemonie zou plaats gevonden moeten worden voor een aantal zelfstandige Germaanse landen, waaronder Nederland.

In Berlijn dacht men daar dus anders over. Al op 25 mei 1940 kreeg Mussert via SS-officier Berger te horen dat Hitler de oprichting had bevolen van het **SS-Verfügungstruppenregiment Westland** dat later zou opgaan in de **Waffen-SS**. Niets dus van een zelfstandig naast elkaar bestaan van twee Germaanse broedervolken; de hoogste SS-leiding beschouwde het Nederlandse volk als een loot van het Duitse. Later zou Mussert schrijven dit gevoeld te hebben als een klap in het gezicht. Desondanks richtte hij op 11 september 1940 de Nederlandse SS op; ruim een jaar later zou hij ook zelf de eed op de **Führer** afleggen. Uiteindelijk zouden 25.000 Nederlanders zich aanmelden bij de SS; 20.000 van hen zijn ingezet aan het oostfront; ongeveer 5.000 ervan sneuvelde.

Voor zover bekend hebben zeven Vinkeveeners bij de SS gediend, maar of ze ook allen naar het oostfront zijn vertrokken is niet bekend; slechts van vijf van hen is dat zeker. Eind januari 1942 vertrok een bataljon van de Nederlandse SS naar het front bij Leningrad, na in Krakau een opleiding te hebben gekregen. Het bataljon zou daar blijven tot de zomer van 1943. Tot deze eenheid behoorde waarschijnlijk ook een 29-jarige Vinkeveense Sturmmann (soldaat 1e klasse) die geleverd werd in Nikolsje bij Gatschina, ongeveer 50 km ten zuiden van Leningrad. Op 20 april 1943 kreeg hij bevel zich buiten de stelling te begeven om hout te hakken. Dit wordt opgemerkt door een Russische partizaan die hem neerschiet. Tijdens zijn laatste verlof in Vinkeveen had hij tegen familieleden al gezegd het gevoel te hebben niet meer te zullen terugkeren.

Een tweede Vinkeveense SS'er, 23 jaar oud, kwam aan het oostfront om op 1 april 1944. Hij maakte toen als **Unterscharführer** (sergeant) deel uit van de **SS-Freiwilligen Panzer Grenadier Division Nederland**. Na een opleiding van een halfjaar in Sennheim (Elzas) en Klagenfurt belandde hij in april 1942 als **SS-Schutze** (soldaat) aan het front bij het Russische Petrapalje. Op 7 oktober 1942 raakte hij gewond bij Malgobek in de Kaukasus, tussen de Elbroes en de Kaspische Zee. Hij kreeg daarvoor een gewondenonderscheiding. Het Duitse legerbericht van die dag spreekt over hardnekkige gevechten in het gebergte van het noordelijk gedeelte van de Kaukasus. En verder: "Ten zuiden van de rivier de Terek nemen eenheden van de **Mehrnacht** en de **Waffen-SS** bij zeer slecht weer en onder zeer moeilijke terreinomstandigheden in harde man-tegen-man gevechten de stad Malgobek in, gelegen in een belangrijk aardoliegebied". Na hersteld te zijn keert hij terug in Klagenfurt. Hij krijgt een kaderopleiding en wordt vervolgens overgeplaatst naar de **SS-Junkerschule** te Bad Tölz, in Zuid-Duitsland. Daar wordt hij bevorderd tot **Unterscharführer**. Op 1 april 1944 gaat hij, na een verlof in Nederland, op weg naar zijn onderdeel aan het Russische front. Onderweg zou hij bij een verkeersongeluk om het leven zijn gekomen, ten oosten van Stare-Koszary bij Kovel in de Oekraïne, ongeveer 150 km oostelijk van het Poolse Lublin.

Van de derde is bekend, dat hij ingezet is geweest tegen de partizanen van Tito in Joegoslavië en daar zwaar gewond is geraakt. Hij heeft de oorlog

echter overleefd en is later, na in Vinkeveen in het huwelijk te zijn getreden, naar het oosten van het land verhuisd en daar later overleden.

Van de vierde **SS'er** is weinig bekend. Volgens een oud-lid van de NSB is hij vermoedelijk gesneuveld tijdens de slag om Berlijn, eind april 1945, maar dit is nooit definitief komen vast te staan.

De vijfde man tenslotte Is, volgens een andere oud-NSB'er, de eerste Vinkevener die in Rusland is gesneuveld. Volgens een naast familielid evenwel was de man aan het einde van de oorlog nog in leven en lag toen in een hospitaal in Paderborn. Daarna is nimmer meer iets van hem vernomen.

Van de twee resterende Vinkeveense SS'ers is niet bekend of ze frontdienst hebben gedaan. Een van hen zou kampbewaker zijn geweest en voor een ander is in november 1945 een opsporingsbevel uitgegaan omdat hij ontsnapt was uit het SS-interneringskamp "De Harskamp", overigens niet alleen daarvoor.

Na de bevrijding

De komst van de bevrijders op 5 mei 1945, betekende voor de NSB'ers het einde van hun vrijheid. Met uitzondering van hen die al op Dolle Dinsdag met hun gezin waren gevlucht waren de meesten gewoon in het dorp gebleven. De BS had opdracht gekregen de uitvalswegen te bewaken om hen het vluchten te beletten, maar het is niet bekend of ze daartoe ook een poging hebben gedaan. Waar zouden de overigens heen moeten hebben?

De leden van de BS hadden beslag gelegd op een Duitse legervrachtwagen die in de laatste dagen van de oorlog aan de Baambrugse Zuwe, ter hoogte van het huidige restaurant "Belle Rive", in de berm was vastgeraakt. Nadat het voertuig bij garage Stoof was gerepareerd werd het op 8 mei ingezet voor het ophalen van NSB'ers. Ze werden tijdelijk ondergebracht in de rooms-katholieke jongensschool en een week later overgebracht naar Nieuwersluis.

Excessen zoals die elders hebben plaatsgevonden hebben zich in Vinkeveen niet voorgedaan, al zijn er wel kleine pesterijtjes geweest. Zo moest één van de NSB'ers met een lek blikje een melkbus volscheppen met water en liet men de in Vinkeveen woonachtige kringorganisator de platte wagen duwen waarmee zijn partijgenoten naar Nieuwersluis werden gebracht. Verder had men van een van de NSB'ers een ingelijste foto van Mussert afgenomen. Op het schoolplein moest hij naast deze foto gaan staan, waarna deze werd stukgeschoten. De eigenaar toonde zich hierover zeer verdrietig.

In Nieuwersluis werden de NSB'ers ondergebracht in de Koning Willem III-kazerne. Van daaruit werden ze te werk gesteld in Oukoop om de voorzieningen voor de inundaties weer ongedaan te maken. Ze werden onder andere bewaakt door Vinkeveense BS'ers en werkelozen. Wat de Vinkeveense bewakers betreft ging het er nogal gemoedelijk aan toe; het ging tenslotte om dorpsgenoten, ook al waren zij dan fout geweest. Kwelijke toestanden, zoals bijvoorbeeld in het kamp aan de Amsterdamse Levantkade, zijn uit Nieuwersluis niet bekend. Bewakers brachten wel eens berichten over naar familieleden van de geïnterneerden of namen iets voor hen mee.

Eén keer, toen een groep geïnterneerden van het werk alweer op weg was naar de kazerne, bleek één van de bewakers zijn geweer te hebben achtergelaten. Het gezelschap hield halt; een van de gevangenen bood aan het wapen even op te halen en bracht het terug.

Ook al eerder, toen de Vinkeveense NSB'ers nog in de jongensschool zaten, ging het er nogal gemoedelijk aan toe. Toen de bewakers soep kregen, en een van de geïnterneerden vroeg of hij ook wat kon krijgen omdat hij die dag nog niks gegeten had, werd hem ook een portie uitgereikt. De betreffende bewaker kreeg daarvoor overigens een reprimande van een van de commandanten, voor de man een reden voor de BS te bedanken.

Verscheidene Vinkeveense NSB'ers waren middenstander en hadden een winkel. Onmiddellijk na de oorlog werden die zaken door anderen overgenomen. Maar na de vrijlating van de betrokkenen, eind 1946/begin 1947, kregen ze hun bedrijf weer terug, zij het na het betalen van een hoge boete.

De verhouding tot de bevolking

Hoe keek de bevolking van Vinkeveen nu tegen de NSB'ers in hun midden aan? Vrijwel iedereen was er van overtuigd dat ze op het verkeerde paard hadden gewed, ook in de periode dat de Duitsers nog overal succes boekten. Niemand geloofde dat Duitsland de oorlog zou winnen. De NSB'ers stonden duidelijk aan de verkeerde kant en je moest dus voor ze oppassen. Niemand wist wat er gebeuren zou als je tegenover hen een verkeerd woord liet vallen. Voor je het wist kon je opgepakt worden. Voor wat Vinkeveen betreft is dat allemaal nogal meegevallen.

Toch hebben zich wel incidenten voorgedaan die gevolgen hadden kunnen hebben. Op één van de Koninginnedagen (die vielen toen nog op 31 augustus) had een grote, sterke Vinkeveener in café "De Viersprong" zich getraceerd ter gelegenheid van de verjaardag van koningin Wilhelmina. Toen hij weer naar buiten ging kwam er een groepje Jeugdstormers aangefietst, die hij de doorgang belette en allerlei verwensingen toeriep. De Stormers rapporteerden zijn gedrag en toen hij zich later richting dorp begaf werd hij opgewacht door een paar Landwachters. Veel indruk maakten ze op hem niet. Een ervan sloeg hij neer, waarop de overigen zich uit de voeten maakten. De man heeft er nooit meer iets van gehoord.

Ook een ander voorval bleef zonder gevolgen. Op zeker moment waren een paar onderduikers met elkaar in gesprek. Twee passerende WA-mannen in uniform riepen hen toe dat ze eigenlijk in Duitsland hoorden te zitten. Als antwoord spuwde een van de onderduikers op de grond juist voor de voeten van een van de MA'ers. Er volgde een vechtpartij, maar ook daarvan is nooit iets vernomen. Natuurlijk wist de Vinkeveense NSB wie van haar dorpsgenoten eigenlijk in Duitsland hoorde te zitten; men woonde in een klein dorp waar iedereen elkaar wel zo'n beetje kende. Het gebeurde dan ook nogal eens dat NSB'ers andere Vinkeveners toeriepen dat ze op de verkeerde plaats waren; ze hadden in Duitsland moeten zijn. Maar bij dat soort opmerkingen bleef het.

Volgens een oud-NSB'er wist de beweging meer van de plaatselijke bevolking dan deze vermoedde. Ze had er echter geen behoefte aan die kennis tegenover de bezetter uit te buiten. Niet alleen ging het om dorpsgenoten die men meestal persoonlijk kende, maar de meeste NSB'ers hadden er ook weinig zin in om hun plaatsgenoten nog meer tegen zich te krijgen; integendeel: men wilde ze voor de Duitse zaak winnen. Bewoners van huizen, die niet goed waren verduisterd kregen hooguit te horen daar iets aan te doen, en zelfs van het feit dat er wapendroppings plaatsvonden (en sommige NSB'ers waren daar van op de hoogte) werd geen melding gemaakt.

Verder gebeurde het eens dat een paar leden van de Landwacht (een soort hulppolitie voor het bestrijden van het verzet en van economische delicten) bij Van Dam in Wilm's een onder strobalen verborgen vrachtauto van het Vinkeveense transportbedrijf Van Rijnsoever ontdekten. De eigenaar werd erbij geroepen. Als hij er niet voor zou zorgen dat de auto diezelfde middag om 5 uur weer rijvaardig was zou hij worden gefusilleerd. Een van de eigenaars van het bedrijf, Piet van Rijnsoever, wendde zich tot een Vinkeveense NSKK'er die hij goed kende en vroeg of die wat kon doen. Dat kon want vanwege zijn functie was hij gerechtigd de vrachtwagen "veilig te stellen" voor de Duitse **Wehrmacht**. Dat deed hij ook; hetgeen inhield dat alleen met zijn toestemming en die van zijn superieuren iets met de auto kon worden gedaan.

Enige tijd later kon met medewerking van deze NSKK'er worden geregeld dat de betreffende vrachtwagen werd ingezet voor de voedselvoorziening van de Vinkeveense bevolking, namelijk door aardappelen te halen in Friesland. Hierbij ging het trouwens nog een keer fout toen men zonder vergunning ook een geslacht schaap wilde meenemen. Bij controle aan de Afsluitdijk werd de wagen in beslaggenomen en opgebracht naar Leeuwarden. Op het betreffende bureau was inmiddels een andere Vinkeveense NSKK'er werkzaam die tot zijn verbazing een vrachtwagen uit zijn eigen dorp zag staan. Door zijn bemiddeling kon de wagen weer worden vrijgegeven, alleen het schaap was men kwijt.

Op het bureau van de **Ortskommandatur** te Utrecht werkte Indertijd ook een

Duitse Feldwebel (sergeant-majoor) die vroeger een communistische jeugdleider was geweest en nog steeds anti-nazi was. Hij stond via de verloofde van een ondergedoken Duitse halfjood, die daar ook werkzaam was, in verbinding met de Illegale Packard Inlichtingendienst. Dat was een spionagedienst die in december 1941 was opgericht door Henk Deijnum en Marinus Vader en die vanaf 1943 tot aan de bevrijding informatie doorgaf aan Londen over de situatie in Noord- en Zuid-Holland. In het voorjaar van 1945 vroeg de Feldwebel de NSKK'er of hij bereid was om in zijn Duits uniform twee kisten donorit in bevrijd gebied bij Woudrichem te halen. Deze waren nodig om "ergens" in het westen een sluis op de blazen. Hij stemde toe. Niet bekend is om welke sluis het gingen evenmin of die ook werkelijk is vernietigd. Terwijl normaal overdag geallieerde vliegtuigen voortdurend in de lucht waren om allerlei voertuigen te beschieten was er tijdens de tocht naar Woudrichem geen vliegtuig te bekennen terwijl het weer toch gunstig was. De hachelijke onderneming slaagde. Wel werd hiervoor na de bevrijding iemand onderscheiden die er niets mee te maken had gehad.

Bij die zelfde NSKK'er werd tijdens de hongerwinter 1944-1945 een circa 12-jarig meisje uit Utrecht gebracht dat er door haar familie op uit was gestuurd om eten te halen. Het kind was, volkomen verkleumd, aangetroffen langs de Ter Aarse Zuwe. De man bracht haar de volgende dag weer thuis met wat kaas, een eend en een zak aardappelen. De moeder schold haar overigens de huid vol omdat ze zich had ingelaten met zo'n "rotmof".

Doordat hij zo ongeveer de enige was die aan het einde van de oorlog over een auto beschikte werd hij nogal eens ingeschakeld om mensen naar het ziekenhuis te brengen of ze daar weer op te halen. Hij had in het dorp de reputatie niet de "beroerdste" te zijn.

Maar een groep binnen de Utrechtse illegaliteit had niet zoveel met hem op. Ze ontwierpen een plan om bij de Schans een aanslag op hem te plegen (Hij had het voorrecht thuis te mogen overnachten in plaats van op dé kazerne). Een onbehagelijk gevoel deed hem die bewuste dag een andere route naar huis kiezen waardoor de aanslag mislukte. Toen er later in Utrecht een nieuw plan werd ontworpen wist de Vinkeveense illegaliteit dit te voorkomen. Later vermoedde hij dat de aanslag te maken kon hebben met zijn kennis van de Packard Inlichtingendienst.

Waarschijnlijk heeft dit alles ertoe bijgedragen dat de herintegratie van de NSB'ers na hun internering vrijwel geruisloos is verlopen. Ook vroegere oud-leden zeggen dat ze geen enkel probleem hebben gehad bij het weer vinden van hun plaats in de dorpsgemeenschap. Ofschoon dit moeilijk is vast te stellen is er geen geval bekend van een oud-NSB'er of van hun kinderen dat ze er een syndroom van hebben overgehouden. Als dat zo is dan zijn de twee kampen waarin Vinkeveen tijdens de oorlog was verdeeld welhaast ongemerkt in elkaar overgegaan. Dat was niet overal 20, hier wel en dat siert de Vinkevener.

Adriaan Turkenburg

Geraadpleegde bronnen

"Het gezicht van Hitler-Duitsland"; H.W. Becht's Uitgevers Mij, 1974
"Handboek van de Tweede Wereldoorlog"; Het Spectrum, 1980
"Houzee Kameraad"; De Arbeiderspers, 1967
"Atlas Zum II. Weltkrieg"; Söwest Verlag, 1974
"Bezette gebied, dag in dag uit"; Het Spectrum 1985
"Die Wehrmachtsberichten 1939-1945"; DTV 1985
"Wereldgeschiedenis 1933. 1934"; De Torentans 1934, 1935
"Het Verzet 1940-1945"; Unieboek 1985
"Fotonieuws december 1940"
"De Dorpsstem", een nummer uit november 1945
TV-documentaire "De Bezetting", deel 5
"Documentaire Nederland en de Tweede Wereldoorlog"; waanders Uitgevers 1990
Documenten van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam
Documenten uit het archief van de voormalige gemeente Vinkeveen en Waverveen
Documenten uit het archief van het "Berlin Document Center", Berlijn